ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР.

№ 38 (1572) | Аўторак, 16 мая 1961 года | Цана 4 кап.

ПАРТЫЯ НАТХНЯЕ І НАКІРОЎВАЕ

Артыкул М. С. ХРУШЧОВА „Да новых поспехаў літаратуры і мастацтва"

КАГО З НАС не ўзрушыў той факт, што кінафільм «Балада пра салдата» з трыумфам прайшоў па зарубежнаму экрану. Хто не адчуў гордасці, даведаўшыся, што другая кніга «Узнятай цаліны» М. Шолахава карыстаецца велізарным поспехам у Злучаных Штатах. Або нядаўняе паведамленне з кінафестывалю ў Канах: фільм «Аповесць палымяных год» выклікаў багатую прэсу і атрымаў надзвычай высокую ацэнку фестывальнай грамадскасці. Чытаеш пра гэта, і робіцца радасна за нашых майстроў мастацтва: яны таксама запускаюць сваіх спадарожнікаў вакол зямнога шара.

Безліч яркіх прыкладаў апошняга часу гаворыць за тое, што савецкія літаратура і мастацтва усё больш актыўна авалодваюць розумам і пачуццямі мільёнаў людзей нашай планеты. Гэтаму няўхільнаму працэсу не могуць перашкодзіць ніякія злаславыя нападкі на сацыялістычны рэалізм буржуазных пісак і іх памагатых—рэвізіяністаў ад эстэтыкі. Наша мастацкая культура нясе свету самыя высакародныя ідэалы, яна ўзвялічвае чалавека, паказвае сапраўдны шлях да шчасця. Сіла ідэй і вобразаў савецкага мастацтва ў тым, што яны ўзнікаюць не са стыхіі абстрактна-рамантычных мар і імкненняў, а з'яўляюцца абагульненнем гістарычнага вопыту савецкага народа, усімі карэннямі ўваходзяць у жыццё, у практыку.

Выхад савецкай літаратуры і мастацтва ў авангард развіцця сусветнай культуры — з'ява такая ж заканамерная, як і нашы эканамічныя, палітычныя і навукова-тэхнічныя поспехі. У іх адна жыватворчая крыніца — сацыялістычны лад, які, мала сказаць, разняволіў духоўныя сілы народа, — ён іх выклікае з глыбінь, акрыляе вялікай мэтай і накіроўвае ў найбольш разумным напрамку.

АСНОВАЙ заваяваных і залогам заўтрашніх новых дасягненняў савецкай мастацкай культуры з'яўляецца цесная сувязь нашай творчай інтэлігенцыі з жыццём народа, з задачамі камуністычнага будаўніцтва, натхняючая і кіруючая роля партыі ў літаратурна-мастацкім працэсе. Яшчэ ў тыя далёкія гады, калі наша партыя толькі збірала і згуртоўвала народныя сілы для штурму капіталізму, вялікі Ленін вызначыў шлях развіцця мастацтва новай эпохі як шлях адкрытага і палымянага служэння справе камунізма, «мільёнам і дзесяткам мільёнаў працоўных, якія складаюць цвет краіны, яе сілу, яе будучыню». Шматнацыянальная савецкая літаратура і мастацтва свята захоўваюць ленінскі прынцып партыйнасці, рашуча і смела адбіваючы атакі буржуазнай прапаганды.

У барацьбе за мастацтва вялікіх ідэй і палымяных пачуццяў савецкая творчая інтэлігенцыя адчувае штодзённую ўвагу і падтрымку з боку Камуністычнай партыі і яе Цэнтральнага Камітэта. Партыя няспынна клапоціцца пра чысціню ідэйна-эстэтычных асноў творчасці нашых пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, работнікаў тэатра і кіно, дапамагае ім усвядоміць асаблівасці грамадска-палітычнага і мастацкага жыцця на пэўным этапе, вызначыць галоўны напрамак творчых пошукаў. Дастаткова нагадаць хоць бы пасляваенныя пастановы ЦК партыі па ідэалагічных пытаннях, якія адыгралі велізарную ролю ва ўмацаванні баявога, наступальнага духу савецкай літаратуры і мастацтва. З усёй нагляднасцю відаць сёння гістарычнае значэнне партыйнага дакумента «За цесную сувязь літаратуры і мастацтва з жыццём народа». У адзін з найбольш складаных перыядаў ідэалагічнага жыцця краіны М. С. Хрушчоў дапамог мастацкай інтэлігенцыі правільна зарыентавацца, указаў літаратуры і мастацтву галоўную лінію развіцця, унёс яснасць у важнейшыя праблемы творчасці.

Простае і мудрае слова Мікіты Сяргеевіча зрабілася ўжо сталым спадарожнікам у працы пісьменнікаў і мастакоў. Яно натхняе і вучыць любіць жыццё, кліча да творчай смеласці і папярэджвае ад памылак, падбадзёрвае і патрабуе быць удумлівым. Самая пільная ўвага да жыццёвых драбязей спалучаецца ў ім з шырокім палётам думкі, з гістарычнай перспектывай.

Велізарную цікавасць работнікаў савецкай культуры выклікаў толькі што апублікаваны (у сёмым нумары часопіса «Коммунист») артыкул М. С. Хрушчова «Да новых поспехаў літаратуры і мастацтва», які ўяўляе сабой скарочаны пераказ выступленняў Мікіты Сяргеевіча на сустрэчы з прадстаўнікамі савецкай інтэлігенцыі 17 ліпеня 1960 года, на прыёмах у гонар пісьменнікаў і кампазітараў РСФСР. Кожны радок гэтага дакумента прасякнуты клопатамі аб памнажэнні духоўных багаццяў нашага народа, аб далейшым росквіце савецкай культуры.

КАРЭННЫЯ пытанні развіцця мастацкай творчасці М. С. Хрушчоў разглядае ў перспектыве грандыёзных спраў, якія здзяйсняе савецкі народ пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі. «Калі гаварыць аб нашых задачах у сучасны момант, на сучасным этапе гісторыі, — чытаем мы ў артыкуле,—то яны, гэтыя задачы, заключаюцца ў барацьбе за шчасце людзей, за ўсебаковае паляпшэнне ўмоў іх матэрыяльнага і духоўнага жыцця, за росквіт усіх здольнасцей і талентаў чалавека». Камунізм з'явіцца тым грамадствам, дзе будзе забяспечана усё, што неабходна людзям для шчаслівага жыцця... Гэта, гаворыць М. С. Хрушчоў, грамадства самае лепшае з лепшых, самае высакароднае з высакародных, якое можа стварыць чалавек. На шляху да яго Савецкая краіна дамаглася перамог, якія прыводзяць у захапленне ўвесь свет, пераадолела крутыя горы і ўзнялася на вялікую вышыню. Але гэта, падкрэслівае Мікіта Сяргеевіч, не апошняя вышыня на нашым шляху: трэба будзе ўзяць яшчэ больш высокія рубяжы. У сучасны момант ЦК КПСС і Савецкі ўрад распрацоўваюць праграму развіцця сацыялістычнай эканомікі і культуры на бліжэйшыя дваццаць год — велічную праграму будаўніцтва камунізма, якая будзе абмеркавана XXII з'ездам партыі.

Натхнёна працуе савецкі народ у імя сваёй светлай будучыні. «Тэмпы нашага руху да камунізма, па-мойму, добрыя,—гаворыць М. С. Хрушчоў. — ...Добрыя тэмпы», — паўтарае ён, заклікаючы між тым не задавальняцца дасягнутым. Чым больш патрабавальна мы будзем ставіцца да сябе, да сваіх поспехаў, тым хутчэй здзейсняцца ўсе нашы захапляючыя планы.

Вострае пачуццё новага, рашучая і непрымірымая барацьба з усім, што замінае нам, што аджыло свой час,—абавязковая ўмова нашых далейшых перамог. «У нашым гістарычным руху да камунізма,—гаворыцца ў артыкуле,—бываюць такія перыяды, калі патрэбна агледзецца наўкол, ацаніць пройдзены шлях і перад новым наступленнем правесці агляд сваіх сіл, усіх родаў зброі для таго, каб выкінуць усё старое і заржавелае, прыняць на ўзбраенне новыя, больш дасканалыя сродкі барацьбы, расчысціць шлях ад завалаў, прыбраць усё адмёршае і непатрэбнае. У жыцці нашай Савецкай дзяржавы такім перыядам разборкі і расчысткі быў перыяд пасля смерці І. В. Сталіна...

Разгортваючы вострую крытыку і самакрытыку, наша партыя глядзела ўперад і ведала, што чым больш паслядоўна і шчыра будуць выкрыты недахопы, тым больш паспяхова пойдзе наша краіна наперад па шляху будаўніцтва камунізма.

Мы смела глядзім у вочы народу. Мы не толькі раскрытыкавалі недахопы мінулага, але і правялі такую перабудову, якую без перабольшання можна назваць рэвалюцыйнай у справе ўпраўлення і кіраўніцтва ўсімі галінамі гаспадарчага і культурнага будаўніцтва».

Бліскучыя перамогі савецкага народа ва ўсіх галінах эканамічнага і культурнага будаўніцтва, дасягнутыя ў апошнія гады,— лепшы доказ правільнасці палітыкі Камуністычнай партыі і яе ленінскага Цэнтральнага Камітэта. Мы маем цяпер такую маналітнасць у нашым народзе, такую згуртаванасць сацыялістычных нацый краіны вакол партыі, якіх не было за ўсю гісторыю Савецкай дзяржавы. А гэта значыць, што задачы, пастаўленыя партыяй, будуць ажыццёўлены паспяхова.

У РАДАХ будаўнікоў камунізма пачэснае месца займаюць дзеячы літаратуры і мастацтва. Яны—не староннія назіральнікі, а актыўныя ўдзельнікі вялікага паходу Савецкай краіны ў будучыню. Сярод многіх сродкаў ідэалагічнай работы, якія ёсць у распараджэнні партыі, таварыш Хрушчоў асабліва вылучае літаратуру і мастацтва. Валодаючы вялікай сілай эмацыянальнага ўздзеяння на пачуцці і свядомасць людзей, яны дзейсна дапамагаюць камуністычнаму выхаванню працоўных, фармаванню новага чалавека, што на сучасным этапе стала адной з самых надзённых задач. «...Праз лепшыя творы літаратуры і мастацтва,— гаворыць Мікіта Сяргеевіч,—людзі вучацца правільна разумець і змяняць жыццё, засвойваюць перадавыя ідэі, фармуюць свой характар і перакананні так жа натуральна і непрыкметна, як дзіця вучыцца гаварыць.

Нам патрэбны такія кнігі, кінафільмы, спектаклі, творы музыкі, жывапісу і скульптуры, якія выхоўвалі б людзей у духу камуністычных ідэалаў, абуджалі б у іх пачуццё захаплення ўсім цудоўным і прыгожым у нашай сацыялістычнай рэчаіснасці, нараджалі б у людзях гатоўнасць аддаць свае сілы, веды і здольнасці беззапаветнаму служэнню свайму народу, жаданне браць прыклад са станоўчых герояў твораў і выклікалі непрымірымасць да ўсяго антыграмадскага, адмоўнага ў жыцці. Патрэбны такія таленавітыя, яркія кнігі, якімі людзі зачытваліся б, патрэбны такія фільмы, якія людзі глядзелі б з задавальненнем, патрэбна такая музыка, якую слухаць было б асалодай». Што можа быць для дзеячоў мастацкага фронта больш пачэснага, чым праца ў імя выканання баявой праграмы, вызначанай у прыведзеных радках артыкула? І няма сумнення ў тым, што нашы літаратары і мастакі адкажуць на заклік партыі новымі натхнёнымі творамі, якія народ возьме на сваё ўзбраенне.

НА ПАПЯРЭДНІХ сустрэчах з прадстаўнікамі мастацкай інтэлігенцыі М. С. Хрушчоў грунтоўна разглядаў пытанні партыйнасці, партыйнага кіраўніцтва літаратурна-мастацкім працэсам і свабоды творчасці. У новым артыкуле ён таксама спыняецца на гэтых пытаннях.

Быць партыйным у мастацкай творчасці, гаворыць Мікіта Сяргеевіч, азначае, перш за ўсё, прысвяціць сябе, свае сілы, свой талент вялікай справе барацьбы за камунізм, за ажыццяўленне палітыкі Камуністычнай партыі, а значыць, справе народа.

Для дзеячоў літаратуры і мастацтва камуністычная партыйнасць з'яўляецца жыццёва неабходнай пазіцыяй. У палітыцы Камуністычнай партыі ўвасоблены самыя высакародныя ідэалы і мэты чалавецтва. І толькі той мастак можа дасягнуць высокай творчасці і атрымаць прызнанне народа, які ідэйна зліўся з партыяй, з яе барацьбой за ажыццяўленне гэтых велічных ідэалаў і мэтаў чалавецтва.

Наперакор жаданням і сцвярджэнням нашых праціўнікаў, ідэя партыйнасці гарманічна і проста стасуецца ў свядомасці мастакоў сацыялістычнага рэалізму з ідэяй свабоды творчасці. Буржуазным ідэолагам проста недаступна разуменне сутнасці нашага грамадскага ладу, народжаных сацыялізмам новых адносін маналітнага адзінства Камуністычнай партыі, Савецкага урада, рабочага класа, калгаснага сялянства і народнай інтэлігенцыі «...ім не дадзена зразумець тую непахісную ісціну,—гаворыць М. С. Хрушчоў,— што Камуністычная партыя — гэта кіруючая сіла нашага грамадства, увасабленне волі і імкненняў народа, яна карыстаецца бязмежным даверам і ўдзячнасцю брацкай садружнасці ўсіх сацыялістычных нацый нашай краіны». У палітыцы партыі, у яе ідэалогіі савецкія пісьменнікі, кампазітары, мастакі, работнікі кіно і тэатра знаходзяць невычарпальную крыніцу творчага натхнення. Ідэі партыі яны ўспрымаюць як свае ўласныя ідэі і не па загаду, а па свайму глыбокаму перакананню змагаюцца за іх ажыццяўленне. У гэтым яны бачаць сваё сапраўднае прызванне і нічым не абмежаванае выяўленне свабоды творчасці.

Партыя свята выконвае ўказанне вялікага Леніна аб тым, што неабходна планамерна кіраваць літаратурна-мастацкім працэсам і фарміраваць яго вынікі. Дабратворны ўплыў партыйнага кіраўніцтва пацверджаны гісторыяй літаратуры і мастацтва ўсіх брацкіх народаў нашай краіны. Аднак «чаго граха таіць,— гаворыць М. С. Хрушчоў,— яшчэ і цяпер у нас сустракаюцца людзі, якім не падабаецца, калі выдавецтвы або часопісы, тэатры або кінастудыі выказваюць справядлівыя крытычныя заўвагі наконт твораў, якія прадстаўляюцца для публікацыі ў друку ці для пастаноўкі. Такія людзі схільны бачыць у справядлівых парадах і заўвагах сваіх таварышаў па роду дзейнасці нібы абмяжоўваючую іх рэгламентацыю. Але хіба можна,— працягвае Мікіта Сяргеевіч, — уявіць сабе арганізаванае чалавечае грамадства без абавязковых для ўсіх яго членаў норм і правіл супольнага жыцця! Калі б кожны стаў навязваць свае суб'ектыўныя панятцці, асабістыя густы і звычкі ў якасці абавязковых для ўсіх, то жыццё людзей у такім грамадстве зрабілася б проста невыносным і было б падобным на Вавілонскае стоўпатварэнне».

АРТЫКУЛ М. С. Хрушчова прасякнуты клапатлівай думкай пра тое, каб у асяроддзі творчай інтэлігенцыі панаваў дух наватарства, высокай прынцыповасці, самакрытычнасці. Ясна і канкрэтна сказана тут, якой павінна быць літаратурна-мастацкая крытыка: «Камуністычная партыя зыходзіць з таго, што крытыка павінна быць бязлітаснай і непрымірымай, калі гутарка ідзе пра абарону нашых ідэйных і палітычных прынцыпаў, калі справа датычыць спроб працягнуць чужыя нам буржуазныя погляды і ўяўленні. Разам з тым трэба мець на ўвазе, што няўдачы ў рабоце, асабліва ў мастацкай творчасці, могуць быць і ў тых людзей, якія верна і аддана служаць народу. У дачыненні да іх крытыка павінна быць беражлівай і добразычлівай. Недапушчальна знарок вышукваць у творах літаратуры і мастацтва толькі слабыя бакі і на гэтай падставе поўнасцю адмаўляць іх.

Прадузятая, неаб'ектыўная ацэнка працы пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, дзеячоў кіно і тэатра непазбежна прыводзіць да таго, што яны трацяць упэўненасць у рабоце, у іх апускаюцца рукі, аслабляецца іх творчая актыўнасць. Крытыка павінна імкнуцца дапамагчы аўтару правільна асэнсаваць з'явы рэчаіснасці, зразумець прычыны сваіх няўдач. Набыты нашай партыяй вопыт работы з дзеячамі літаратуры і мастацтва сведчыць аб тым, што таварыская крытыка, дзелавая падтрымка нават тых аўтараў, якія памыляліся, дапамагала ім пераадолець памылкі і ствараць творы, якія атрымалі ў далейшым шырокае прызнанне».

Крытыка ў тым выпадку выканае сваё грамадскае прызначэнне, калі яна будзе ўсяляк падтрымліваць дзеячоў літаратуры і мастацтва ў вырашэнні вялікіх і важных задач, якія стаяць перад імі. Трэба, каб яна актыўна садзейнічала ўмацаванню сувязей літаратуры і мастацтва з жыццём, накіроўвала творчыя сілы на высокамастацкае адлюстраванне сацыялістычнай рэчаіснасці, гераічных спраў савецкіх людзей — будаўнікоў камунізма.

Заклік да ўдумлівай, добразычлівай крытыкі зусім не азначае арыентыроўкі на зніжэнне мастацкіх крытэрыяў. Наадварот, гаворыць М. С. Хрушчоў, сапраўдная крытыка павінна быць патрабавальнай і строгай у адносінах да мастацкіх вартасцей твораў. Разам з тым ён выказвае пажаданне, каб з крытыкі былі поўнасцю выкаранены прадузятыя, неаб'ектыўныя меркаванні аб кнігах, спектаклях, кінакарцінах, творах музыкі, жывапісу і скульптуры. «Нельга лічыць нармальным, што ў літаратурна-мастацкім друку публікуюцца нярэдка артыкулы, якія цалкам адмаўляюць тыя ці іншыя кнігі, кінафільмы і спектаклі, не паказваюць моцных і слабых бакоў гэтых твораў. Само сабой зразумела, што аб няўдалых творах трэба гаварыць праўду, але іменна праўду, без усялякіх перавелічэнняў і нядобразычлівасці».

УСЯ ДЗЕЙНАСЦЬ партыі па кіраўніцтву літаратурна-мастацкім жыццём краіны прасякнута вялікай мэтай далейшага згуртавання сіл нашай творчай інтэлігенцыі пад сцягам ленінскіх ідэй. Разумеючы складанасць нялёгкай працы літаратараў і мастакоў, партыя ўказвае ім адзіна правільны шлях плённага служэння народу. Ён — у тым, каб жыць інтарэсамі народа, нястомна ўзбагачаць свой вопыт вопытам мільёнаў. Каб паказаць у творах мастацтва нашу сучаснасць ва ўсёй яе велічы, мастак павінен знаходзіцца ў гушчыні жыцця, чула ўлоўліваць і правільна разумець новае, тое, што ў першую чаргу характарызуе нашу рэчаіснасць, глыбока ведаць савецкага чалавека, яго думы і жаданні, пачуцці і імкненні. Інакш кажучы — мастак павінен быць актыўным удзельнікам будаўніцтва камуністычнага грамадства.

Выступленні Мікіты Сяргеевіча Хрушчова глыбока адлюстроўваюць становішча ў літаратурна-мастацкім жыцці ўсіх брацкіх рэспублік Савецкага Саюза, у тым ліку і нашай рэспубліцы. Дзеячы беларускай літаратуры і мастацтва бязмежна ўдзячны партыі і яе Цэнтральнаму Камітэту за няспынныя клопаты аб росквіце шматнацыянальнай савецкай культуры. З поўным усведамленнем сваіх пачэсных задач напярэдадні гістарычнага XXII з'езда КПСС будуць яны аглядаць свае творчыя здабыткі і мабілізоўваць сілы на дасягненне новых рубяжоў.

З вясенняй мастацкай выстаўкі. М. ЧЭПІК «Мінск будуецца».

14 чэрвеня—пятая сесія Вярхоўнага Савета БССР

Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР пастанавіў склікаць пятую сесію Вярхоўнага Савета Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі пятага склікання 14 чэрвеня 1961 года ў гор. Мінску.

Ушанаванне Янкі Журбы

Грамадскасць рэспублікі адзначыла 80-годдзе з дня нараджэння старэйшага беларускага паэта Янкі Журбы.

У сувязі з васьмідзесяцігоддзем паэта і за заслугі ў развіцці беларускай літаратуры Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў Янку Журбу (Івашына Івана Якаўлевіча) Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Урачыста праходзіла святкаванне юбілею паэта на яго радзіме — Полаччыне, дзе Я. Журба жыве і цяпер. У Полацку адбыўся вялікі літаратурны вечар, прысвечаны юбілейнай даце, на якім прысутнічалі прадстаўнікі грамадскасці горада, госці з Мінска: пісьменнікі П. Панчанка, І. Грамовіч, Р. Няхай, Я. Пушча, А. Якімовіч, салістка Тэатра оперы і балета С. Гулевіч, артысты Белдзяржфілармоніі А. Самарадаў, В. Вуячыч, П. Ханіс. На вечары з прамовай выступіў першы сакратар Полацкага райкома партыі П. Якаўлевіч.

Даклад аб творчасці юбіляра зрабіў Рыгор Няхай.

Рэспубліканскі агляд маладых талентаў

Міністэрства культуры і Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесіянальнай адукацыі БССР вырашылі правесці рэспубліканскі агляд маладых талентаў — навучэнцаў музычных школ і музычных вучылішчаў. Яго мэтай з'яўляецца выяўленне найбольш таленавітых выканаўцаў, павышэнне іх спецыяльнай падрыхтоўкі для паступлення ў сярэднія і вышэйшыя музычныя навучальныя ўстановы.

Агляд будзе праходзіць у тры туры. Да 25 мая адбудуцца агляды ў школах і вучылішчах, дзе будуць адабраны лепшыя музыканты і спевакі. Каля 120 найбольш здольных юнакоў і дзяўчат у канцы мая — пачатку чэрвеня пакажуць сваё майстэрства ў Мінску.

ТЫДЗЕНЬ ВЫЯЎЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

З мінулай нядзелі ў рэспубліцы пачаўся Тыдзень выяўленчага мастацтва Савецкай Беларусі.

На Цэнтральнай плошчы беларускай сталіцы, ля ўваходу ў Палац культуры прафсаюзаў, ва ўрачыстай абстаноўцы адкрылася выстаўка беларускай скульптуры. Яе адкрыў намеснік міністра культуры БССР М. Мінковіч. З кароткім уступным словам перад шматлікімі наведвальнікамі выступіў старшыня праўлення Саюза мастакоў П. Нікіфараў, які расказаў аб значэнні Тыдня выяўленчага мастацтва для шырокай папулярызацыі ў народзе творчасці мастакоў і скульптараў, аб іх імкненні стварыць на тэмы нашага гераічнага сёння новыя творы ў гонар XXII з'езда Камуністычнай партыі.

На Цэнтральнай плошчы экспануецца 35 скульптурных твораў розных аўтараў. З гэтымі творамі ў першыя ж дні Тыдня пазнаёміліся сотні працоўных беларускай сталіцы.

У Мінску адкрыўся і рад іншых мастацкіх выставак як калектыўных, так і персанальных. У Дзяржаўным мастацкім музеі размешчана «веснавая выстаўка». У салон-магазіне — выстаўка графічных работ. Экспануюцца персанальныя выстаўкі твораў народнага мастака БССР А. Марыкса— у выставачнай зале Саюза мастакоў і Ул. Стальмашонка — у кінатэатры «Перамога».

На выстаўцы скульптурных работ беларускіх мастакоў. Наведвальнікі аглядаюць скульптуру П. Белавусава «Абаронец Брэста».

НЕ ТУДЫ ВЯЗЕ ГЭТЫ КОНЬ

Адкрытае пісьмо настаўніцы Марыі Міланові

Паважаная Марыя Лукінічна!

Мінуў тыдзень з таго часу, як мы бачыліся з Вамі, а мяне ўсё не пакідае пачуццё горычы ад усведамлення таго, што дзесьці побач чалавек жыве жыццём, на мой погляд, няправільным і мізэрным, на корані губіць свае здольнасці, растрачвае энергію на справы нікчэмныя. Так узнікла жаданне напісаць гэтае пісьмо, якое я выношу на абмеркаванне грамадскасці. Згодзяцца ці не згодзяцца са мною чытачы газеты, мой ці Ваш бок яны прымуць, пра гэта, спадзяюся, мы хутка даведаемся з пісьмаў чытачоў. Ва ўсякім выпадку хачу Вас запэўніць у тым, што радкі гэтыя прадыктаваны шчырым жаданнем дапамагчы Вам. Дык давайце ж пагаворым шчыра і ад усёй душы.

Нагадаю, як адбылося наша з Вамі знаёмства. У Маладзечна я пачуў пра тое, што настаўніца Гурновіцкай сямігадовай школы купіла каня. Прызнацца, я вельмі здзівіўся. Ніколі раней мне не даводзілася чуць нічога падобнага. Сапраўды, навошта настаўніцы конь? Магчыма для таго, каб вазіць дзяцей на экскурсіі? Ці можа школе спатрэбіўся жывы чатырохногі экспанат? Узяўшы Ваш адрас, я накіраваўся на месца незвычайнага здарэння.

Прыехаў. Падыходжу да варот ладнага, відаць, нядаўна пабудаванага дома, адчыняю брамку і... адступаю назад. Бразгаючы ланцугом, на мяне накідваецца калматы дварняга. Перапалоханыя яго шалёным брэхам, кінуліся ў бок два гладкія парсючкі, запішчала вялікая свіння, жаласліва зарыкала карова, патрухала за хлеў цялушка, загагаталі гусі, закудакалі куры... Каня, з-за якога я, шчыра кажучы, і прыехаў у Сяледчыкі, у гэты час не было на двары.

Я ўвайшоў у хату, мы пазнаёміліся. Відаць было, што Вы не вельмі ўзрадаваліся, даведаўшыся, што госць Ваш — супрацоўнік газеты. Нейкі цень трывогі лёг на Ваш твар.

Вы выйшлі на двор, напэўна, для таго, каб уціхамірыць сабаку, які ўсё хрыпла брахаў і рваўся з ланцуга. Я агледзеў прасторны пакой і парадаваўся дастатку і дабрабыту, у якім Вы жывяце. На нажной швейнай машыне ляжала незакончанае шыццё. Новы стол быў увесь закіданы бялізнаю, тут жа стаяў электрапрас. Свяцілася шкала радыёпрыёмніка «Мінск», і ў доме, напоўненым ціхімі гукамі музыкі, так хацелася ўбачыць кнігі. Але дарэмна, колькі я ні ўглядаўся, кніг не ўбачыў! Можа, яны ў вас далёка схаваны? А я ж прывык да таго, што ў доме настаўніцы абавязкова ёсць шафа, этажэрка ці хоць маленькая палічка з кнігамі.

Калі Вы ўвайшлі, я паспрабаваў завязаць з Вамі размову пра літаратуру. Памятаю, што пытанне аб тым, якія творы Макаранкі даводзілася Вам чытаць, паставіла Вас у тупік. Пасля працяглай, пакутлівай для нас абаіх паузы, Вы, нарэшце, назвалі «Педагагічную паэму». Іншыя кнігі вялікага савецкага педагога Вам невядомы. Ды і «Педагагічная паэма» з-за даўнасці год выветрылася з Вашай памяці. З творамі лаўрэатаў Ленінскай прэміі гэтага года Вы яшчэ не паспелі пазнаёміцца. «Бальзак? Я яго чытала... здаецца. Але гэта было даўно, сапраўды не магу цяпер нічога ўспомніць».

Адчуўшы недарэчнасць сваіх запытанняў, я перавёў размову на іншую, больш блізкую Вам галіну і проста спытаў: навошта Вам, настаўніцы, спатрэбілася купляць каня? Гэтае пытанне збянтэжыла Вас. Ускочыўшы з крэсла, Вы забегалі па пакоі і ўсхвалявана загаласілі:

— Няма ў мяне ніякага каня, няма, кажу вам! Злыя людзі языкамі мянцяць, а вы верыце. Паклёп, нагаворы!

Я, як мог, супакоіў Вас, і Вы, вырашыўшы, відаць, што конь не іголка, схаваць яго цяжка, сказалі:

— Так, купіла коніка. Але вы не падумайце, што адна купіла. У складчыну з суседзямі.

— Навошта, скажыце, калі ласка?

— Бульбу пасеяць трэба на сваім участку.

— А ці не лепш было б звярнуцца ў саўгас? Вы вучыце дзяцей рабочых саўгаса. Няўжо Вам адмовяць у гэтай невялікай просьбе? Дарэчы, і больш танна абыйшлося б.

Вы пачалі штосьці блытана тлумачыць, і з усяго, што Вы гаварылі, я зразумеў толькі адно: конь Вам патрэбен зусім не для таго, каб апрацаваць Ваш участак зямлі памерам у чвэртку гектара. Для гэтага няма ніякай неабходнасці купляць каня. Ды і ніхто з настаўнікаў гэтага не робіць.

Непрыемны асадак застаўся ў мяне ад размовы з Вамі. Мы холадна развіталіся, і я пакінуў Ваш дом, так і не вырашыўшы пытанняў, якія непакоілі мяне. На двары на мяне зноў накінуўся сабака, і мне давялося ісці, прыціскаючыся да сцяны дома, каб захаваць цэлымі сваё адзенне, а магчыма, і ногі. Прызнацца, я не разумею людзей, якія трымаюць сабак на прывязі. У памяці ўсплылі радкі з верша: «Не люблю я слишком высоких заборов, жадных людей и цепных собак...» Прабачце за гэтае лірычнае адступленне. У радасныя, а таксама і ў горкія хвіліны жыцця мы чамусьці заўсёды прыгадваем вершы — свае ці чужыя...

Калі я выбраўся на вуліцу, у мяне ў вушах яшчэ доўга стаяў хрыплы, злосны брэх сабакі і той рознагалосы канцэрт, якім літаральна аглушылі мяне насельнікі Вашай жывёлагадоўчай «фермы».

Я стаяў паблізу Вашага дома, і адна думка не давала мне спакою. Цяжкавата, думаў я, настаўніцы. Як ні кажы, на два франты даводзіцца змагацца. Я тады яшчэ не ведаў, што, атрымаўшы няпэўную перамогу на хатнім фронце, вы пацярпелі паражэнне ў школе...

Нечакана перада мною вырасла фігура плячыстага, чырвонатварага, добра падпіўшага чалавека. Нягледзячы на цёплае надвор'е, на ім былі гумавыя боты з закасанымі халявамі. Да ботаў прыліплі камякі вільготнай зямлі, напэўна, чалавек гэты пабываў на ворыве.

— Здароў! — сказаў ён хрыплым голасам і так сціснуў мне руку, што я міжволі пазайздросціў яго фізічнай сіле. — Да настаўніцы хадзілі? Чаму ж гаспадара не дачакаліся? Гаспадар я ці не ў сваім доме?—Ён, шырока размахнуўшыся, ударыў сябе ў грудзі кулаком, нібы сцвярджаючы сваё права быць гаспадаром.

Буйна цвілі вішні, нястрымна лезла з зямлі трава, і на цудоўнай веснавой зямлі стаяў вянец прыроды — чалавек, бязглузда размахваючы рукамі, абдаючы мяне густым, непрыемным пахам сівухі, і бессэнсоўна паўтараў:

— Гас-спадар — я!

— Нішто сабе гаспадар! — пачуўся побач насмешлівы голас. Ён належаў пажыламу чалавеку з разумным зморшчаным тварам і вялікімі рукамі.

— Што, Васіль, лынды б'еш? — сказаў ён з дакорам, звяртаючыся да Вашага, Марыя Лукінічна, мужа.—Ішоў бы, нарэшце, працаваць, людзей усюды не хапае.

— Начхаў я на тваю працу! Што ты можаш мне прапанаваць? Пасада дырэктара саўгаса занята, а на меншае я не згодзен, — Васіль зарагатаў, задаволены сваім жартам.

— Кінь прытварацца, я з табою сур'ёзна гавару. Ты ў нашай вёсцы, як бяльмо на воку.

«Гаспадар» зрабіўся змрочны, твар яго скрывіла грымаса злосці.

— Ты што, інваліда хочаш прымусіць працаваць? — спытаў ён злавесным шэптам. — Інвалід я... другой групы! —закрычаў ён раптам плаксівым, бабскім голасам.

— Не другой, а трэцяй, — паправіў яго рабочы. — Не прыкідвайся нядужым.

— Ды каціся ты... — Васіль захістаўся і, напэўна, не ўтрымаўся б на нагах, каб мы яго не падтрымалі. Ён поўнасцю ўжо быў у палоне «зялёнага змея».

Калі ён адышоўся ад нас, рабочы сказаў:

— Цёмны чалавек. На працы даўно ўжо не лічыцца. І нават прапісаны не тут, а недзе ў Мінскім раёне, чаму — невядома. Амаль кожную нядзелю ездзіць у Мінск на рынак, гандлюе там сельгаспрадуктамі. Скрытныя яны людзі — і ён і жонка яго. Ад людзей адгарадзіліся плотам, у доме сваім — ён ім каштаваў тысяч сорак, не меней — жывуць, як у крэпасці...

Я развітаўся з чалавекам і накіраваўся ў школу. Мне захацелася даведацца, як спраўляецеся Вы, Марыя Лукінічна, з такой вялікай гаспадаркай і адначасова з абавязкамі настаўніцы.

Дырэктар школы Георгій Пятровіч Голубаў, прыемны, сціплы, хоць і вельмі нерашучы чалавек, пра работу Вашу адгукнуўся неяк няпэўна. Відаць было, што ён шкадуе Вас.

— Што я магу сказаць? Міланові нібы спраўляецца з абавязкамі. Паспяховасць у яе стапрацэнтная.

Мне прыемна было пачуць гэтую пахвалу ў Ваш адрас. І не пачуццё недаверу, а проста цікаўнасць прымусіла мяне перагартаць сшыткі Вашых вучняў.

І вось, Марыя Лукінічна, даводзіцца мне засмуціць Вас і дырэктара. Паспяховасць у другім класе, які Вы ведзяце, аказалася дутай. У многіх сшытках, правераных Вамі, знайшоў я невыпраўленыя памылкі. Вы скрозь і ўсюды прапускаеце такія словы і выразы, як «прилятают птицы», «ящик перевязали веревку». Вы пішаце на сваіх вучняў непісьменныя характарыстыкі. Вось адна з іх, з усімі «прыгажосцямі» стылю і знакамі прыпынку, расстаўленымі Вашай рукой: «Анатолий любит лениться. Особо

(Заканчэнне на 2-й стар.).

НЕ ТУДЫ ВЯЗЕ ГЭТЫ КОНЬ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар).

учить стихотворения наизусть. Может учиться хорошо. Баловной мальчик. На уроках поварачивается. Мало читает книг, любит бегать. Бегает излишнее. Слушает родителей». Калі б Вы былі вучаніцаю другога класа, дык настаўнік вымушан быў бы паставіць Вам за такое сачыненне двойку.

Дарэчы сказаць, незразумела, чаму характарыстыкі на вучняў пішуцца ў беларускай школе на рускай мове. Але справа ўрэшце рэшт не ў гэтым. А ў тым, што чалавек, які навучае дзяцей грамаце, сам не валодае ёю ў мінімальнай ступені.

З наступнай затым размовы з настаўнікамі, з дырэктарам школы, з загадчыкам районо таварышам Раскіным высветлілася, што за свае амаль сорак год Вы не здолелі атрымаць педагагічнай адукацыі. Ды і экзамены за сямігодку Вы цяпер без грунтоўнай падрыхтоўкі ні за што б не здалі.

Мне здаецца, адбылося гэта таму, што дробная, нявартая чалавека інтэлігентнай працы цяга да асабістага дабрабыту, празмерная занятасць уласнай гаспадаркай, імкненне паставіць свае асабістыя, інтарэсы вышэй за грамадскія пазбавілі Вас магчымасці духоўнага росту, душаць і не даюць развівацца Вашым прыродным здольнасцям. Вы вельмі мала, а часта і зусім нічога не чытаеце. Вы схаваліся, як слімак у ракавіну, у вузкі, душны свет уласнасці.

Па расказах людзей, з якімі мне давялося гутарыць, гэтая Ваша хвароба пачалася даўно. Настаўнікі школы, якім не ўдалося ў свой час атрымаць адукацыю, паступалі ў вышэйшыя навучальныя ўстановы і паспяхова заканчвалі іх. Вы ж, нягледзячы на ўгаворы Вашых калег, упарта не хацелі вучыцца.

Вучыцца Вам, шчыра кажучы, не было калі. Ды і душа не ляжала да гэтай справы. Скончыўшы з урокамі, якія Вы праводзілі сяктак, нібы адбываючы павіннасць, Вы спяшаліся дадому, каб падаіць карову, накарміць свінней, пасадзіць курэй і гусей на яйкі. Гэтых клопатаў у Вас, як кажуць, было вышэй галавы. Далей у лес — больш дроў. Вам здалося, што адной каровы мала і Вы пачалі гадаваць яшчэ цёлку. Замест аднаго парасяці, пачалі трымаць двух, ды яшчэ завялі свінаматку, каб прадаваць на рынку парасят. Расла колькасць курэй, гусей. Нарэшце, вы купілі (адна ці ў складчыну, усё роўна) каня. Навошта ён Вам? Напэўна, для таго, каб так ці інакш «падзарабіць».

Я хачу, каб Вы, Марыя Лукінічна, зразумелі мяне правільна. Нічога дрэннага няма ў тым, што настаўнік сельскай школы саджае бульбу і корміць парася. Можна, вядома, трымаць і карову, і курэй, і нават завесці ангорскіх трусоў і з іх пуху вязаць сабе рукавіцы і шкарпэткі. Але калі гэтая гаспадарка становіцца галоўным у жыцці чалавека, а ўсё грамадскае адступае на другі план — гэта страшна!

У Вас вельмі цяжкае жыццё, Марыя Лукінічна. І Вы самі яго зрабілі такім. Я ўяўляю сабе, як нялёгка ўставаць задоўга да світання, варочаць у печы пудовыя чыгуны з бульбай для свінней, даіць карову, даваць ёй і цёлцы корм... Нападзе якая-небудзь хвароба на карову, і Вы бежаце да ветэрынара. Здарыцца рожа ці чума ў свінней — зноў трывога, клопаты, беганіна. А тут яшчэ муж добра выпіў увечары, а раніцаю ў яго «трашчыць» галава з пахмелля, і ён пасылае Вас па гарэлку. І гэта таксама ўваходзіць у кола Вашых шматлікіх абавязкаў.

Дарэчы, пра мужа. Зразумела, я не маю права ўмешвацца ў Ваша сямейнае жыццё. Але чаму ўсё ж Вы не лічыце сваім абавязкам дапамагчы стаць на правільны шлях блізкаму Вам чалавеку? Бо ён, як кажуць рабочыя саўгаса, у вёсцы «як бяльмо на воку». Няўжо Вы, настаўніца, не разумееце, што ў наш гераічны, вялікі час сорамна даросламу чалавеку лынды біць, бясконца напампоўвацца сівухай.

Вы і муж Ваш Васіль Васільевіч хочаце быць шчаслівымі. Гэта натуральна. Чалавек цягнецца да свайго шчасця, як трава да сонца. Але ўяўленне аб шчасці не ва ўсіх аднолькавае. Для адных — гэта радасць творчай працы, для іншых — сытасць да адрыжкі. Свядомасць гэтых нямногіх засмечана прагнасцю. Запасіць, запасіць... Замкнуўшыся ў доме, пералічваць дрыготкімі ад прагнасці пальцамі паперкі, якія пахнуць потам рабочых рук і парфумай жаночай сумачкі. Няхай на гарышчы пляснеюць перасоленыя кілбасы, няхай жоўкне і псуецца сала ў кадушках, няхай анучы ў шафе і куфрах навечна прапахнуць удушлівым нафталінам...

Праходзяць гады. Вам здаецца, што Вы ідзяце наперад — сала ў кадушках становіцца больш, куфар ледзь зачыняецца ад адзення... Але не верце гэтаму пачуццю, яно Вас ашуквае. Не наперад Вы ідзяце, а назад!

Азірніцеся наўкола, прыгледзьцеся больш уважліва хоць бы да сваіх таварышаў па працы. Як яны жывуць, да чаго імкнуцца? Вось настаўніца Вашай школы Зоя Васільеўна Алежка. Яна скончыла тэхнікум і збіраецца паступіць на завочнае аддзяленне інстытута. Я сустрэўся з ёю на аглядзе школьнай самадзейнасці ў Маладзечна, куды яна прывезла дзяцей з Вашай школы. Я спытаў яе:

— Скажыце, ці здолелі б вы вучыць дзяцей, кіраваць самадзейнасцю, чытаць мастацкую літаратуру ды яшчэ ў прыдачу вучыцца, калі б у вас была хатняя гаспадарка, да прыкладу, такая, як у Марыі Лукінічны?

— Што вы! — усклікнула Зоя Васільеўна. — Пра гэта і гаворкі не можа быць! Ды і няма ў мяне ні жадання, ні патрэбы заводзіць гаспадарку. Парасяці і то не трымаю. Атрымліваю зарплату, сыта, адзета. А што яшчэ неабходна чалавеку? Вось скончу інстытут, тады буду зарабляць больш. Збяру грошай, магчыма, з'езджу ў Маскву, пабываю ў тэатрах, у музеях, у Траццякоўцы... Будзе пра што расказаць дзецям!

Сяброўку Зоі Васільеўны, завочніцу педінстытута Галіну Фабіянаўну Квяткоўскую я не застаў у школе. У суботу яна паехала ў Мінск, у бібліятэку імя Леніна, дзе бывае амаль кожную нядзелю.

Як бачыце, Вашы таварышы па працы вядуць зусім іншае жыццё, чым Вы. У іх вялікія, узвышаныя імкненні, яны цягнуцца да ведаў, працуюць на поўную меру сваіх сіл.

Вы скардзіцеся на тое, што большая частка быцця ўжо мінула, што паступіць у інстытут перашкаджаюць Вам муж і дзіця, час, маўляў, прапушчаны, вучыцца позна. Няпраўда гэта! Ніколі не позна зрабіць круты паварот да лепшага.

Я не сумняваюся, Марыя Лукінічна, што прапушчаныя памылкі ў сшытках Вашых вучняў, непісьменныя характарыстыкі і іншыя Вашы няўдачы ў школе—усё гэта ідзе не ад злога намеру, не таму, што Вы не хочаце добра працаваць. Вы, як умееце, добрасумленна адносіцеся да сваіх абавязкаў: своечасова з'яўляецеся на работу, ведзяце урок, як гэта прадугледжана праграмай, маючы здольнасці маляваць, прымаеце ўдзел у выпуску школьнай насценнай газеты, і, наогул, стараецеся апраўдаць тую зарплату, якую Вам выплачвае дзяржава. Але, як гаворыць прыказка, «і рад бы ў рай, ды грахі не пускаюць». Вы б і рады сеяць «разумнае, добрае, вечнае», але магчымасці для гэтага ў Вас вельмі абмежаваныя. Зразумейце нарэшце, што прымусіць вучняў вызубрыць «ад гэтуль да гэтуль» хатняе заданне—гэтага мала! Настаўніца павінна ведаць значна больш, чым умяшчае ў сябе падручнік другога класа. Савецкаму педагогу неабходна валодаць высокімі маральнымі якасцямі, бо дзеці ва ўсім бяруць з яго прыклад.

У Вашых гутарках з вучнямі, у кнігах, якія вы прапануеце ім, ідзе гаворка пра тое, што нельга быць прагнымі, дробязнымі, што страшна, не варта чалавека—жыць толькі для сябе, браць ад людзей і амаль нічога не даваць ім узамен. Якая ж думка можа скласціся пра вас у вучняў, калі прапаведуеце вы ім адно, а самі робіце наадварот?!

Падумайце, нарэшце, Марыя Лукінічна, пра вучняў сваіх. Бо Вы іх вучыце не пісьменнасці, а непісьменнасці, і сваім асабістым жыццём, сваёй нястрымнай прагнасцю да нажывы падаяце ім дрэнны прыклад. Дзеці, ды яшчэ ў такім узросце, як у Вас у класе, вельмі ўражлівыя. Настаўніца для іх — вялікі аўтарытэт. Дык няхай жа Ваша жыццё, Ваша праца будуць для іх добрым, а не дрэнным прыкладам.

З найлепшымі пажаданнямі!

Уладзімір ВАРНО.

Вечар савецкай драматургіі

У Беларускім тэатральна-мастацкім інстытуце адбыўся вечар, прысвечаны савецкай драматургіі.

Вечар адкрыў дацэнт інстытута Ул. Няфёд. Ён пазнаёміў прысутных з творчасцю беларускіх пісьменнікаў І. Шамякіна і А. Макаёнка, якія прынялі ўдзел у вечары.

Затым выступіла студэнтка 3 курса К. Стасевіч. Яна неаднаразова бачыла п'есу Янкі Купалы «Паўлінка» і выказала свае думкі аб змесце гэтага выдатнага твора.

Студэнтка А. Корбут падзялілася сваімі думкамі аб змесце і вобразах п'есы «Хто смяецца апошнім» К. Крапівы. Студэнт В. Котаў гаварыў аб п'есе «Выбачайце, калі ласка» А. Макаёнка.

Думкамі аб п'есах «Лявоніха на арбіце» і «Выгнанне блудніцы» падзяліліся студэнты А. Алейнічава і Ф. Шчарбакова. Затым на вечары выступілі пісьменнікі. Яны расказалі аб сваіх творчых задумах.

Д. МАСЛАЎ.

Тэматычны паказ кінафільмаў

У сувязі з правядзеннем у рэспубліцы «Тыдня выяўленчага мастацтва» на многіх гарадскіх і сельскіх кінаўстаноўках пачаўся паказ фільмаў па выяўленчаму мастацтву, а таксама карцін, якія расказваюць пра жыццё і творчасць выдатных рускіх і савецкіх мастакоў.

Беларускія гледачы прагледзяць хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя фільмы «Акадэмія мастацтваў СССР», «Мастацтва, народжанае Кастрычнікам», «У Траццякоўскай галерэі», «Скульптар Каненкаў», «Савецкі батальны жывапіс», «Заснавальнікі латышскага жывапісу», «Украінскія мастакі-перасоўнікі», «Майстры кніжнай ілюстрацыі», «Скарбніца Паволжжа» і інш.

Асаблівую цікавасць выклічуць у гледачоў беларускія кінакарціны «Выяўленчае мастацтва БССР» і «Архітэктурныя помнікі старыны».

Будуць прагледжаны новыя хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя кінафільмы «Другое прызванне», «Расказ пра мастацкі фарфор», «Баявы аловак», «Мастак Дзмітрый Налбандзян» і інш.

Р. КАРОТКІ.

Прыязджайце, калі ласка!

На летнія гастролі ў Гродна штогод прыязджаюць розныя тэатральныя калектывы і брыгады эстрадных артыстаў. Цёпла сустракалі гродзенцы спектаклі старэйшага ў Беларусі Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. З удзячнасцю ўспамінаюць працоўныя Гродна прыезд Рускага драматычнага тэатра імя Горкага. Былі тут і іншыя мастацкія калектывы. А вось адзіны на ўсю рэспубліку Беларускі тэатр юнага гледача, які пяць год ужо існуе ў Мінску, яшчэ ні разу не парадаваў гродзенцаў сваімі пастаноўкамі.

А ў нашым жа старажытным горадзе столькі працуе моладзі на розных прадпрыемствах, столькі вучыцца студэнтаў і школьнікаў! Яны вельмі жадаюць бачыць на гродзенскай сцэне спектаклі аб жыцці і працы маладых сучаснікаў, цікавяцца п'есамі-казкамі, накшталт «Прыгоды Чыпаліна» або «Казачны домік». Праўда, наш абласны драматычны тэатр іншы раз уключае ў свой рэпертуар спектаклі для юнацтва, але вельмі мала і не сістэматычна. У той-жа час Беларускі тэатр юнага гледача накіроўвае ўсю сваю дзейнасць на выхаванне падрастаючага пакалення, выпускае пастаноўкі спецыяльна для юнакоў і школьнікаў.

Трохі дзіўна, што калектыў Тэатра юнага гледача, які неаднаразова выступаў у многіх месцах рэспублікі і Савецкага Саюза, чамусьці ні разу не падумаў пра гастролі ў Гродна.

Мы запрашаем Вас, таварышы артысты, у наш горад: прыязджайце, калі ласка, паказаць свае цікавыя спектаклі!

У. БАРАН, заслужаны настаўнік БССР, дырэктар сярэдняй школы № 1, Я. ЗЛОТНІК, старшыня камісіі па народнай асвеце Гродзенскага гарсавета, дырэктар сярэдняй школы № 6, Л. ГАЛКІНА, інструктар аддзела школ і ВНУ абкома КПБ, Л. ЛЯШЭНКА, выкладчыца культасветвучылішча, Б. ФІХ, старшы выкладчык педагагічнага інстытута, кандыдат гістарычных навук.

СПРАВА ПОЙДЗЕ НА ЛАД

□ У 24 нумары нашай газеты за бягучы год быў змешчаны артыкул Я. Данской «Няхай кнігу закажа чытач», у якім гаварылася аб дрэннай рабоце спецыялізаванага кніжнага магазіна Стаўбцоўскага райспажыўсаюза.

Старшыня праўлення райспажыўсаюза Л. Вайнер паведаміў рэдакцыі, што факты, аб якіх паведамлялася ў артыкуле, разгледжаны на пасяджэнні праўлення. Яны адпавядаюць сапраўднасці. З мэтай паляпшэння работы магазіна намечана пашырэнне яго памяшкання. Наяўная літаратура цяпер правільна расстаўлена на паліцах. У апошні час у раённым цэнтры праведзены два кніжныя базары. Неўзабаве ў Стаўбцах адкрыюцца два кіёскі па продажу літаратуры.

□ Рэдакцыя дзіцячай і юнацкай літаратуры Дзяржаўнага выдавецтва БССР абмеркавала артыкул Ул. Гарпеніка «Радасці і засмучэнні дзяцей», змешчаны ў 25 нумары нашай газеты.

Заўвагі адносна афармлення некаторых дзіцячых кніг прызнаны слушнымі. Нядаўна разам з секцыяй графікаў Саюза мастакоў БССР была склікана нарада, якая абмеркавала вынікі работы мастакоў па афармленню кніг у 1960 г. і наметціла мерапрыемствы па паляпшэнню яго. Будуць павышаны патрабаванні да пастаянных афарміцеляў. Разам з тым вырашана больш прыцягваць да афармлення мастакоў з іншых гарадоў і рэспублік, а таксама здольную моладзь з Тэатральна-мастацкага інстытута.

Што датычыць пашырэння тэматыкі кніг, аб чым упамінаецца ў артыкуле, дык і ў гэтай галіне праводзіцца значная работа. Хутка выйдзе кніга А. Дорахава «Гэта варта запомніць» — пра культуру паводзін школьніка і піянера. Рыхтуецца і кніга аб мастацтве, аб эстэтычным выхаванні (на беларускім матэрыяле). Будуць выдадзены таксама кнігі пазнавальнага характару і па краязнаўству.

Хістаецца збуцвелы крыж

Гэта было шэсць год назад. Вясна тады выдалася няўстойлівая, запозненая. Да самага мая не было сапраўднага цяпла. «Чым карміць жывёлу? Калі сеяць будзем?» — такія думкі адольвалі кіраўнікоў мясцовага калгаса. І раптам з-за хмар выглянула сонца, яркае і ласкавае. Старыя загаварылі: «Сёння свята — вялікдзень, таму і надвор'е змянілася».

Старшыня калгаса Сяргей Грышын яшчэ раз аб'ехаў жывёлагадоўчыя фермы і паляводчыя брыгады. Трывожна паглядаючы на вуліцу, дзе гуляў народ, ён гаварыў членам праўлення арцелі:

— Жывёлаводы скардзяцца, не хапае кармоў. Калі не палепшым догляду жывёлы, пачнецца падзеж. Трэба арганізаваць круглас утачную пашу. А тут — гулянка на тыдзень!

Пастухі А. Глінскі і В. Баран, самавольна пакінуўшы статак, вырашылі адсвяткаваць вялікдзень. На палявыя работы таксама ніхто не выйшаў, апроч двух механізатараў-камуністаў. А зямля перасыхала, трэба было тэрмінова сеяць.

Ніколі яшчэ не кідалася так у вочы тая сур'ёзная шкода, якую наносілі грамадскай гаспадарцы і самім калгаснікам прагулы і п'янкі ў дні рэлігійных свят, як на гэты раз.

Партыйная арганізацыя, камсамольцы, сельскі Дом культуры, настаўнікі і ўсе актывісты калгаса вырашылі ўзмацніць атэістычную прапаганду.

Пачалі з чытання лекцый. Каб прыцягнуць слухачоў, вывешвалі аб'явы, рассылалі праз вучняў запрашэнні, на фермах і ў брыгадах праводзілі гутаркі, наладжвалі кніжныя выстаўкі. Але ўсе намаганні былі марнымі. Людзі на лекцыі ішлі неахвотна.

Калгаснікі скардзіліся, што ў сельскім Доме культуры няўтульна, заўсёды накурана. Успомнілі, што даўно не было дакладаў аб міжнародным становішчы, што рэдка дэманструюцца сельскагаспадарчыя фільмы. Гэта была справядлівая крытыка.

Члены савета Дома культуры вырашылі, што толькі ўзняўшы аўтарытэт установы культуры, палепшыўшы яе работу, магчыма пастуова заваяваць давер'е веруючых.

Папрасілі дапамогі ў калектыву настаўнікаў сярэдняй школы.

Класныя кіраўнікі, наведваючы сем'і вучняў, пачалі гутарыць з іх бацькамі на атэістычныя тэмы. Нярэдка ўзнікалі гутаркі пра навейшыя дасягненні савецкай навукі і тэхнікі, пра забабоны, пра тое, што чытаюць працаўнікі вёскі, ці ходзяць у кіно і г. д. На адным з бацькоўскіх сходаў, які праводзіўся ў Доме культуры, па нашай просьбе настаўніца Васількова зрабіла даклад на тэму: «Паходжанне і рэакцыйная сутнасць рэлігійных свят і абрадаў».

Настаўніца гаварыла пра значэнне навукі ў нашым жыцці, пра барацьбу з рэлігійнай ідэалогіяй. Яна прывяла лічбы, чаго кожны год каштуюць калгасу рэлігійныя святы.

З дапамогаю настаўнікаў і камсамольцаў удалося ажывіць работу Дома культуры. Стварылі драматычны, харавы, а крыху пазней — танцавальны і музычны гурткі, наладзілі рэгулярны паказ новых фільмаў, пачалі пашыраць тэматыку лекцый і дакладаў. Камсамольцы-актывісты сачылі за парадкам у памяшканні, за чысцінёй, а народныя дружыннікі з чырвонымі павязкамі на рукавах падтрымлівалі грамадскі парадак.

Праз некаторы час арганізавалі для калгаснікаў вечар адпачынку з канцэртам мастацкай самадзейнасці. Да яго рыхтаваліся старанна, і ён прайшоў удала. З таго вечара адносіны да нашага сельскага Дома культуры рэзка змяніліся.

Тады вырашылі правесці вечар па тэме «Навука супраць рэлігіі». На яго прыйшло звыш 200 чалавек, і сярод іх многа веруючых. У глядзельнай зале наладзілі фотавыстаўку «Рэлігія — опіум народа». Аформілі выстаўку навукова-атэістычнай літаратуры. Настаўніца Мураўская расказвала, а яе вучні — старшакласнікі дэманстравалі фізічныя і хімічныя доследы: як аднавіць ікону і рэстаўрыраваць старую карціну, напісаную масленымі фарбамі.

Слухачы пераканаліся, што ніякіх боскіх «цудаў» у прыродзе не існуе. У заключэнне дэманстраваўся навукова-папулярны фільм «Ля вытокаў жыцця».

Вечар спадабаўся ўсім прысутным. Веруючыя пачалі часцей наведваць Дом культуры, прыходзіць на антырэлігійныя лекцыі і гутаркі.

Нядаўна група атэістаў на чале з кіраўніком сельскага лекторыя дырэктарам сярэдняй школы М. Даўбешкіным правяла ва ўсіх брыгадах вечары на тэму «Мараль і рэлігія».

За апошні час праведзены вечары, галоўнай тэмай якіх было выкрыццё знахарства, растлумачэнне рэакцыйнай сутнасці сектанцтва, шкоднасці рэлігійных свят.

Мы стараліся выкарыстоўваць мясцовыя факты і прыклады з жыцця сваёй вёскі, калгаса, раёна. Так, пры чытанні лекцыі «Медыцына і рэлігія» ўрач амбулаторыі Аляксандра Токман выкрыла сцвярджэнне царкоўнікаў аб тым, што розныя хваробы людзям пасылаюцца богам у пакаранне за іх «грахі». Аляксандра Фёдараўна прывяла шмат прыкладаў, якія паказваюць шкоду знахарства. Быў прыведзен такі факт. Калгасніца Ніна Баран з вёскі Міхневічы раней, чым звярнуцца да ўрача, неаднаразова вазіла свайго сына да шаптух. Здароўе хлопчыка ад гэтага не паляпшалася. Хвароба зацягнулася, а калі прывезлі Мікалая ў раённую бальніцу, дык было ўжо позна—давялося ампутаваць нагу.

У выніку ўзмацнення атэістычнай работы ў бібліятэцы павысіўся попыт на навукова-атэістычную літаратуру. Пачалі ёю цікавіцца многія веруючыя.

Для старых бібліятэкарка Ірына Канапацкая арганізоўвае калектыўныя чытанні навукова-папулярных артыкулаў і брашур з абмеркаваннем прачытанага.

Пасля аднаго з такіх чытанняў 72-гадовая калгасніца Алена Ціта ўна Баран заявіла:

— А я яшчэ слухала ўсіх гэтых шарлатанаў.

Паступова ў выніку працяглай старанай работы з дапамогай актыву ўплыў мясцовай царквы паслабляўся: распаўся царкоўны хор, колькасць прыхаджан прыкметна зменшылася, святы айцец Бажэлка вымушаны быў адсюль уцячы, а царкоўны староста Дзмітрый Казёл адмовіўся ад царквы.

Вопыт актывістаў нашага сельскага Дома культуры гаворыць аб тым, што канкрэтнае жывое слова—залог поспеху навукова-атэістычнай прапаганды.

Ул. СУРМАЧ,
дырэктар Залескага сельскага Дома культуры Смаргонскага раёна.

ЯСНЫ ПОЎДЗЕНЬ ПАЭТА

У сувязі з 50-годдзем з дня нараджэння пісьменніка Васіля Віткі Прэзідыум СП БССР паслаў юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

Дарагі Цімох Васільевіч!

Мы—твае сябры і паплечнікі па літаратурнай працы, горача вітаем, ад усяго сэрца віншуем цябе, аднаго з таленавітых нашых паэтаў і драматургаў, з 50-годдзем твайго нараджэння.

Яшчэ ў юнацкія гады, працуючы слесарам на Бабруйскім лесакамбінаце, ты прайшоў у рабочым калектыве сваё гартаванне. У заводскай шматтыражцы пачыналася твая плённая літаратурная праца. Нам радасна ўсведамляць, што ты, як пісьменнік, супрацоўнік шмат якіх выданняў і рэдактар, заўсёды з прынцыповасцю камуніста і майстра мастацкага слова змагаўся за высокія ўзоры нашай літаратуры. Твае шматлікія, поўныя глыбокага пачуцця і роздуму вершы моцна хвалююць сэрцы чытачоў. Твае паэмы-казкі зрабіліся любімымі кнігамі нашай дзетвары. У тваіх п'есах і апавяданнях мы адчуваем жывыя вобразы людзей, бачым творцаў новага жыцця, сярод якіх—дарагі, незабыўны вобраз нашага народнага песняра Янкі Купалы.

Жадаем табе, дарагі Цімох Васільевіч, добрага здароўя, доўгіх год жыцця, новых плённых творчых поспехаў.

Спрабуючы сілы ў розных жанрах, павольна ішоў да сваёй творчай сталасці пісьменнік Васіль Вітка (Цімох Васільевіч Крысько). З часу надрукавання яго першых вершаў да выхаду ў свет зборніка «Гартаванне» (1944) ляжыць прамежак у паўтара дзесятка гадоў — тэмп зусім не характэрны для агульнага шпаркага развіцця маладой беларускай савецкай літаратуры. Відаць, многія прычыны — перагружанасць журналісцкай работай, павышаная патрабавальнасць да сябе, а мо і залішняя сціпласць—утрымлівалі яго на становішчы пачынаючага пісьменніка даволі доўгі тэрмін.

Сапраўдная пісьменніцкая біяграфія В. Віткі пачалася ў грозныя гады Вялікай Айчыннай вайны. Ён фарміруецца ў гэты час як грамадзянін і франтавы журналіст, многа працуе ў газеце «Савецкая Беларусь», у сатырычных выданнях «Партызанская дубінка» і «Раздавім фашысцкую гадзіну».

Гады вайны з'явіліся новым творчым этапам для многіх беларускіх паэтаў. Лейтматывам усёй нашай паэзіі таго часу была тэма савецкай бацькаўшчыны, грамадзянскія пачуцці, гераізм савецкіх людзей. На гэтым шляху знайшоў сябе як творчая індывідуальнасць і Васіль Вітка. Па аднаму толькі невялічкаму зборніку «Гартаванне» пранікілівы мастак слова К. Чорны ўжо ясна ўбачыў перспектыву развіцця маладога аўтара. «Гэта кніга, — пісаў ён у сваёй рэцэнзіі на зборнік «Гартаванне», — ёсць стройнае цэлае і ў магутнай сімфоніі сучаснай беларускай паэзіі — важны, уздымны, мілагучны і гучны акорд. Маючы за свой пачатак чалавечую душу, навек уражаную вобразамі роднай краіны, лірыка «Гартавання» даходзіць да эмоцыі чытача. Гэта лірыка беларуская, нацыянальная ў самым канкрэтным сэнсе гэтага слова. Яна ідзе ад найканкрэтнейшых, самых выразных з'яў і рэчаў».

Услед за К. Чорным мы можам сказаць цяпер: лепшае з таго, што напісаў В. Вітка за дваццаць год найбольш актыўнай працы,—сапраўды важны акорд у сімфоніі сучаснай беларускай паэзіі. І, можа, найбольш яркая старонка яго творчасці—казкі для дзяцей, поўныя фантазіі, багацця зместу, гумару, шчырасці.

Суровыя гады вайны, гераічныя будні гартавалі творчыя сілы маладога паэта, дапамагалі яму пазбаўляцца ад уплываў кніжнасці, рыторыкі, умоўна-паэтычнай вобразнасці. Канкрэтнасць, прадметнасць становяцца адметнымі рысамі яго вершаў. Родная Случчына ў яго— гэта сімвал бацькаўшчыны, усяе Беларусі, якую носіць у сэрцы паэт-салдат.

Будзеш ты ўсюды неразлучны
З першымі ўспамінамі жыцця,
З ціхаю тугой па роднай
Случчыне,
З шолахам альховага лісця,
З тою прыдарожнаю алешынай,
Што ў зацішшы пры шашы
шуміць.
Хіба ж ёсць у свеце шчасце
лепшае,
Як пад небам бацькаўшчыны
жыць?

Цыклы вершаў «Горкі вырай» і «Поўдзень», блізкія між сабой па задуме, вызначаюцца імкненнем аўтара намаляваць адчувальны, канкрэтны вобраз роднай бацькаўшчыны — Беларусі.

Гэтыя цыклы з іх яркім нацыянальным каларытам, сталасцю думкі, паэтычнасцю мовы сведчылі ў першую чаргу аб магчымасцях маладога аўтара і шчыра ўсхвалявалі К. Чорнага, які заўсёды радаваўся з'яўленню кожнага сапраўднага таленту і ўмеў прадбачыць яго паэтычны лёс.

У пасляваенныя гады з'яўляліся адзін за адным новыя зборнікі і паасобныя творы В. Віткі: «Поўдзень» (1946), п'еса «Шчасце паэта» (1951), «Вернасць» (1953), «Ружа і штык» (1958), казкі для дзяцей — «Вавёрчына гора», «Буслінае лета», «Пра цара Зубра». У апошні час В. Вітка напісаў шэраг добрых апавяданняў.

Да 50-годдзя пісьменніка ў Дзяржаўным выдавецтве БССР выходзіць яго аднатомнік, куды ўключаны лепшыя вершы ўсіх год, тры дзіцячыя казкі, п'еса «Шчасце паэта», апавяданні. Гэта будзе самае поўнае выданне В. Віткі. «Паверка» — так будзе называцца новы зборнік. Гэта вельмі змястоўная, мнагазначная назва. Яна можа азначаць, што творы любога пісьменніка правяраюцца часам, сэрцам саміх чытачоў, жыццём краіны і народа.

У зборніку ёсць невялікі верш з такой жа назвай. Глыбокая патрыятычная ідэя яго ляжыць у аснове ўсяго зборніка.

Шукальнік свежага жывога слова, В. Вітка многа думае над зместам і прызначэннем паэзіі ў кожны новы перыяд народнага жыцця. У творах «Гартаванне», «Поўдзень», «Паэзія» ёсць цікавыя думкі і асацыяцыі ў гэтым плане. Гаворачы пра паэзію, пра гартаванне чалавечых душ у жыццёвых бурах, паэт успамінае вясковую кузню і добрага суседа каваля з моцнымі ўпэўненымі рукамі. Паэзію нельга замкнуць у чатырох сценах кватэры, яна павінна быць там, дзе ідзе вялікае будаўніцтва—на рыштаваннях, там, дзе вырошчваюць хлеб, дзе арэ і косіць рупны ў працы савецкі чалавек.

Дыяпазон паэзіі самога В. Віткі даволі значны: у ёй ёсць і шырокі свет, і інтымныя чалавечыя пачуцці, і спеў жаваранка, і водбліск пажараў нядаўняй вайны, і роздум над сэнсам існавання, добрая ўсмешка сталага, разумнага чалавека, і сатырычная вастрыня. Рост майстэрства выявіўся ў яго зборніку «Ружа і штык»: у нейкай меры гэта і было тым запаветным словам, якое збіраў і запасіў паэт. Сацыяльнае і гістарычнае тут спалучаецца з агульначалавечым, з філасофскім. Вершы «Сівізна», «Ружа і штык», «Бацькава лыжка», «Трыбуна», «Чытачу», «Бацька» добрыя па форме, ясныя і глыбокія. У іх многа ад жыццёвага вопыту паэта, ад уражанняў дзяцінства і маладосці.

Добры густ і высокае паэтычнае майстэрства выявіліся і ў некаторых пейзажных вершах В. Віткі. Ён любіць і ўмее апаэтызаваць беларускую прыроду.

Паэт рашуча спрачаецца з тымі, хто думае, што ў наш век чытачы не любяць вершаў і не разумеюць іх. Наадварот, жыццё ва ўмовах высокага прагрэсу і дабрабыту патрабуе «вясёлага слова жывога», песні. А ў сваім невялічкім уступным артыкуле да аднатомніка «Паэзія і жыццё» ён адказвае на пытанне: «Як становяцца паэтамі?»

«Біяграфія і твае тэмы, асяроддзе людзей, сярод якіх рос, настаўнікі і твае перакананні, ідэалы і густы — усё глыбока звязана між сабой, хоць і не заўсёды гэтыя сувязі лёгка знайсці і прасачыць.

Паэзію, хараство жыцця, прыроды, людскіх пачуццяў мы адкрываем, яшчэ не прачытаўшы ніводнага радка вялікіх паэтаў. Заўсёднае імкненне да прыгожага жыве ў душы кожнага чалавека. Калі б не было патрэбы ў паэзіі, не было б і паэтаў».

І ў гэтым адказе мы бачым удумлівага пісьменніка, закаханага ў літаратуру і жыццё, які глыбока разумее сілу і красу свежага, праўдзівага паэтычнага слова.

Любоў да роднага слова, да паэзіі, прыроды і чалавека імкнецца выхоўваць ён у дзецях. Для самых малых дзяцей і тых, хто ўжо добра аваладаў тэхнікай чытання, піша ён цікавыя літаратурныя казкі. У простую, даходлівую форму В. Вітка ўкладвае багаты змест, ідэі гуманізму і дружбы, творчых адносін да жыцця, любві да прыроды. Паэт настойліва шукае новую казку, сучасную яе форму і мае добрыя поспехі на гэтым шляху. Яго казкі, надзвычай паэтычныя і займальныя, раскрываюць «свет расліны, свет птушыны», нясуць у сабе багаты пазнаваўчы матэрыял, будзяць у дзяцей цікаўнасць і кемлівасць, жаданне лепш пазнаць свет і прыроду. Знайшоўшы добры кампазіцыйны прыём (хвароба маці-вавёрачкі і яе выратаванне ў «Вавёрчыным горы»), паэт піша сваю казку-паэму, як бы гартаючы старонку за старонкай жывую кнігу прыроды. Тут па-мастацку цікава апавядаецца пра вавёрку і ўсю яе сям'ю, пра перапёлку, кнігаўку, сароку, сініцу, зязюлю, салаўя, пра жыццё, звычкі і норавы буслоў.

Другая казка («Буслінае лета»), напісаная для дзяцей школьнага ўзросту, больш складаная па сваёй будове і вельмі багатая на выдумку і паэтычныя знаходкі. У цэнтры ўвагі паэта тут не толькі само птушынае лясное царства, але і чалавек, хлопчык Васіль з чулай паэтычнай душой і моцным жаданнем скласці казку. Ён запраста гаворыць з разважлівым дзедам Буслам, з увагаю слухае яго апавяданне, вучыцца ў буслінай школе, ходзіць з імі на рыбалку.

Запаліла ноч ліхтар
І павесіла на вязе,
Ззяе лесвіца да хмар —
І туды б, здаецца, злазіў.
І такая відната,
Хоць сабе рыхтуй урокі,
І такая ціхата —
Увесь свет чуцён далёкі.
Быццам тонкая струна
Загула ў мяне над вухам.
Аж да самага відна
Я старога бусла слухаў...

Не толькі асобныя месцы — увесь твор іскрыцца паэзіяй жывога народнага слова, багаццем думак і назіранняў.

У наступнай сваёй казцы для дзяцей «Сярэбраны зубр» аўтар расказвае «пра цара Белавежскага зубра», цікава злучаючы элементы казкі і сапраўднасці, прыродныя і сацыяльныя з'явы.

В. Вітка спрабаваў сілы і ў драматургіі. На гэтым шляху былі ў яго і няўдачы. Мы маем на ўвазе п'есу на калгасную тэму «Прамень будучыні». Патрабавальны мастак не ўключыў яе ў аднатомнік, як і цэлы шэраг ранніх і пазнейшых вершаў, якія палічыў не вартымі передруку.

Лепшая яго п'еса «Шчасце паэта» пастаўлена ў свой час у тэатры і перакладзена на ўкраінскую мову. Вельмі многа і настойліва працаваў над ёю аўтар, жадаючы як найлепш увасобіць просты і велічны вобраз, узнавіць характар, раскрыць багаты духоўны свет Янкі Купалы. П'еса (аўтар назваў яе драмай) мае некалькі варыянтаў. Лепшы—апошні, той, што змешчаны ў аднатомніку. В. Вітка спыняе сваю ўвагу на пошуках паэтам шчасця і паказвае, што яно прыходзіць і для паэта і для яго народа разам з прыходам Савецкай улады, з утварэннем Беларускай савецкай дзяржавы.

У творы добра паказана асяроддзе Я. Купалы, яго сябры і аднадумцы; Я. Колас, Цётка, жонка паэта Уладзіслава Францаўна, рабочы-пуцілавец Стрыжак і іншыя. Выразна абмаляваны ў п'есе і буржуазныя нацыяналісты: рэдактар газеты Буцкевіч, паэт Сумны, ксёндз Гадоўскі, якія прыкідваліся «прыяцелямі» Я. Купалы, але ў рашучую хвіліну адкрыта выявілі свой сапраўдны варожы твар.

У п'есе багата біяграфічнага, гістарычнага, літаратурнага матэрыялу. Але глыбока пранікнуць у духоўны свет асноўнага героя — Янкі Купалы, намаляваць яго характар з усімі яго складанасцямі і глыбінямі аўтару ўсё ж не ўдалося. Адчуваецца некаторая фрагментарнасць твора і статычнасць у паказе характару героя. Тым не менш п'еса «Шчасце паэта» з'яўляецца цікавым літаратурным творам і займае пачэснае месца ў мастацкай літаратуры, прысвечанай народнаму песняру.

У апошні час В. Вітка пачаў выступаць і ў галіне мастацкай прозы. Літаратурная грамадскасць са здавальненнем адзначыла поспехі і ўдачы яго як празаіка. Асабліва парадавалі яго апавяданні «Нясказанае слова», «Трывога ў Ельнічах», «Познія палыны», «Гуляшчы хлеб». Звяртае на сябе ўвагу ў апавяданнях В. Віткі добрае веданне вясковага жыцця, праўдзівасць дэталей, багацце і каларытнасць мовы. І ў гэтым, новым для сябе жанры, ён можа яшчэ ўзбагаціць беларускую літаратуру, бо адчуваецца, што расказваць яму ёсць аб чым, а сродкамі апавядальніка ён нядрэнна валодае.

Будучы сапраўдным майстрам мастацкага слова, В. Вітка многа ўвагі аддае выхаванню маладых паэтаў. Помняцца яго глыбокія, поўныя клопату за лёс здольных маладых аўтараў артыкулы, выступленні і парады, у якіх адчуваецца багатая эрудыцыя і такт пісьменніка-выхавальніка. В. Вітку, як і яго літаратурных настаўнікаў К. Чорнага і М. Лынькова, радуе з'яўленне на старонках друку кожнага новага імя, ён дапамагае маладым літаратарам сваім багатым творчым вопытам. Працуючы рэдактарам «Вясёлкі», часопіса для самых малых, В. Вітка ўважліва сочыць за развіццём усёй дзіцячай літаратуры, спрыяе яе далейшаму росту.

Творчая сталасць пісьменніка, яго добрая, сонечная «залатая» восень прынесла ўжо значныя ідэйна-мастацкія здабыткі нашай літаратуры. Яна яшчэ многа абяцае наперадзе.

М. БАРСТОК.

Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў Дзяржаўным выдавецтве БССР: «Прырэчча» М. Лупсякова, «Лясны фронт» Г. Шчарбатава, «Рамансы» Ул. Алоўнікава і «Другое знаёмства» М. Гарулёва.

НА ПАЧАТКУ ТВОРЧАЙ ДАРОГІ

СЛОВА МАЮЦЬ УДЗЕЛЬНІКІ НАРАДЫ МАЛАДЫХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Каралішчавічы... Дом творчасці беларускіх пісьменнікаў. Тут калісьці працаваў вялікі Колас. І маладыя празаікі, паэты, крытыкі — удзельнікі рэспубліканскай нарады-семінара, якая скончылася днямі, пэўна прыгадвалі не раз бацькоўскія парады народнага паэта маладым літаратарам. Вучыцца прагавіта і нястомна ў жыцця і ў мудрых кніжак, старанна авалодваць майстэрствам, — так раіў Колас.

Грунтоўна і падрабязна аб майстэрстве паэзіі пагаварыў з удзельнікамі нарады Максім Лужанін, аб творчасці празаіка — Янка Скрыган. Многія пісьменнікі давалі індывідуальныя кансультацыі маладым паэтам і празаікам.

У час нарады адбылося багата сустрэч са старэйшымі пісьменнікамі — П. Броўкам, В. Віткам, М. Лыньковым, М. Танкам, П. Панчанкам, П. Пестракам, І. Шамякіным, А. Якімовічам, Т. Хадкевічам, Р. Сабаленкам, Р. Бярозкіным, М. Аўрамчыкам і іншымі.

Сёння мы друкуем некалькі твораў удзельнікаў нарады.

Для міру

Павел ВОРАНАЎ

Праводзяць сына у салдаты
Бацькі. І думаюць яны:
Каб толькі сын прыйшоў дахаты,
Каб толькі не было вайны.

Садоўнік яблыню саджае
Пад сонцам шчодрае вясны.
Ён толькі аднаго жадае:
Каб не было бяды—вайны.

Будуем. Сталь ў мартэнах
варым,
Пластуем плугам дзірваны...
У космас шлях праклаў Гагарын
Для міру, а не для вайны!

Анатоль КУДРАВЕЦ

ШУРА

АПАВЯДАННЕ

Стаіць пагодлівая сіняватая восень. Пахне свежай, толькі што разварушанай зямлёй, дымком цяпла, дзе ў гарачым прыску пячэцца бульба.

Павел удыхае гэты густы ап'яняючы настой, і незвычайнае трывожнае пачуццё напаўняе яго ўсяго. Ён бярэ камяк чорнай вільготнай зямлі, сціскае ў руцэ. Зямля добрая і цёплая, як мякіш свежага—толькі з печы—хлеба, і ў ёй перапляліся тоненькія карэньчыкі—белыя, чорныя, бурыя. Гэта яны бралі з зямлі сокі, каб накарміць—выгадаваць вялікія галавастыя клубні.

Павел падыходзіць да Арла, папраўляе на ім сядзёлку і пускае ўздоўж баразнаў, у канец поля, дзе віднеюцца постаці дзяўчат. Яны, пэўна, даўно ўжо накапалі поўныя кашы і чакаюць яго. Але нічога, няхай перадыхнуць, бо і так вунь колькі зямлі перавярнулі.

Сёння нядзеля. Уся пятая брыгада выбралася на гэты далёкі бульбяны клін. Рашылі капаць без абеду, каб і самім больш не перабівацца і коней не ганяць лішні раз. І ўжо мала што не канчаюць. Праўда, студэнты добра памаглі. Яны на некалькі дзён прыехалі з Мінска і цяпер капаюць трохі далей, па другі бок капца, ад Флёркавага Логу.

Паўлавы абавязкі зусім простыя: ён звозіць накапаную бульбу ў капец. Канешне, ён мог бы сёння і не пайсці. Усё ж такі матарыст і, вядома, знайшоў бы сабе занятак у вёсцы, каля рухавіка. Ну, хаця б карбюратар прамыць ці змяніць свечы.

З яго, а не з каго другога спагоняць, калі вечарам святла не будзе ці радыёла ў клубе не будзе іграць. Ды яшчэ як спагоняць. Але неяк нялоўка. Скажуць, што знарок у мазуце пэцкаецца, каб на бульбу не ехаць. Наогул жа, весялей тут. Нават старая Анэля прытупала. Ужо колькі год далей вуліцы не вылазіла, а вось не ўцерпела. Хаця і дапамогі той... нейкая баразна за дзень.

І яшчэ... Тут Шура. Павел стараецца не думаць пра яе. Вельмі ўжо яна вострая. Таго і глядзі — наколешся. Больш за ўсё не хоча думаць пра Шуру. І думае.

Шмат незразумелага ў ёй. То цэлы дзень смяецца, кпіць з усіх, то слова з яе не выцягнеш.

Усе прывыклі да гэтага. Калі Шура смяецца— усе смяюцца. І хіба ж можна быць спакойным, калі яна аж заходзіцца ад смеху, калі перад табой блішчаць, аж слепяць, яе роўныя, белыя, як часнок, зубы.

Работа аж гарыць у яго руках. Ці рэжуць тытунь, ці рвуць лён, ці снапы вяжуць — Шура заўсёды наперадзе. Можа, таму ў тыя дні, калі Шура зацята маўчыць, людзі просяць: не чапай яе. Гэта ж... Шура.

Калёсы ледзь цягнуцца па полі. Павел ідзе побач, трымаючыся адной рукой за біла, а ў другой сціскаючы ўсё яшчэ цёплы камяк зямлі.

Дзяўчаты стаяць шчыльнай купкай: чакаюць яго.

— Нешта бавіцца пачалі, таварыш начальства, —з'едліва заўважае Шура і жмурыць вочы. Яна заўсёды жмурыць іх, калі хоча сказаць што-небудзь непрыемнае.

— Проста, вы хутка накапалі,—не зважае на яе тон Павел. Ён бярэ невялікі кош кірпаносай Мані і перакульвае над скрыняй. Бульба глуха барабаніць па дне і сценках. Павел адкідвае пусты кош убок і паварочваецца да дзяўчат:

— А ведаеце, як зямля сёння пахне...

Дзяўчаты пераглядаюцца. Маня чмыхае носам, доўгая Вольга абыякава цісне плячыма, Галя разгублена глядзіць на яго: ён, мусіць, выкіне яшчэ што-небудзь такое. Шура робіць крок наперад і падступае да яго.

— Ты нам, Павел, зубы не загаварвай,—зусім памяркоўна пачынае яна і глядзіць яму ў вочы. Яна стаіць так блізка, што Павел чуе, як церпкай хвояй пахнуць яе валасы.

— Мы і самі ведаем, чым зямля пахне, і, мусіць, трошкі лепш за цябе... мы ж бліжэй да яе... А начаваць тут мы не збіраемся. Зразумеў? Нам шчэ кароў даіць трэба, — Шура на момант змаўкае і раптам мяняе тон:—Чаму ж яму не забавіцца? Там—чысценькія,—і ківае ў бок капца.

— А праўда, там добрыя дзяўчаты,—згаджаецца Павел.—Яны сёння ў клуб прыйдуць.

— Няхай прыходзяць. Клуб зялікі—месца ўсім хопіць,—умешваецца Маня.—Думаеш, яны глядзець на вас будуць. Дужа вы патрэбны ім...— Яна крывіць губы і адварочваецца.

— Можа, каму і патрэбны,—адказвае Павел і высыпае ў скрыню другі кош. І тады зноў прарываецца голас Шуры:

— Дзяўчаткі, што ж мы прымушаем яго рукі мазаць? Яны ў яго павінны быць беленькія. Як жа вечарам будзе?—Яна хапаецца за дужку і спрабуе вырваць з Паўлавых рук свой кош. Хлопец не адпускае яго, надтрэснутая дужка ломіцца, і бульба сыплецца на зямлю.

— А цяпер на, толькі не пішчы,—і Павел злосна працягвае Шуры зламаны кош.

Шура вырывае яго і ідзе на сваю баразну.

Павел сказаў няпраўду пра Шуру: не пішчы. Голас у яе прыемны, грудны, і ён гэта добра ведае. Добра ведае ён і тое, што гэты голас падабаецца многім хлопцам. Але на ўсіх іх Шура глядзіць аднолькава—то шматабяцаюча, то холадна.

Дзяўчаты не размаўляюць з Паўлам. Робяць выгляд, быццам яго няма тут. Самі носяць кашы, самі высыпаюць. Ну і няхай! Падумаеш...

Насвістваючы, Павел адвозіць бульбу і вяртаецца назад. Ніхто не прыкмячае яго. Але вось Шура распрамляецца і лагодна просіць:

— Паўлік, высып маю бульбу.

Павел падазрона глядзіць на яе, потым бярэ кош і нясе да скрыні. Дзяўчаты прагналі баразны да канца і пайшлі займаць новыя. Шура затрымалася.

— Паўлік, завяжы мне касынку, а то мае рукі ў зямлі,—зусім сціпіана просіць яна. Касынка ў яе з'ехала на самыя плечы, вызваліўшы раскошу густых каштанавых валасоў. Павел бярэ касынку ў рукі, і тут іх позіркі сустракаюцца. Не насмешлівыя, а сумныя вочы адкрыта глядзяць на яго. Яны і пытаюцца, і чакаюць.

— Ну, чаго глядзіш? Завязвай,—нецярпліва шэпча Шура.

Павел бачыць, як пабялелі яе вусны, як пад тугім сінім джэмперам часта ўздымаюцца грудзі. І невядома чаму ў яго трывожна вырываецца:

— Шура...

Яна заплюшчвае вочы і ціха просіць:

— Паўлік, пацалуй мяне.

— Ты што, людзі... — аглянуўся ён. А калі павярнуў галаву назад, перад ім стаяла як заўсёды насмешлівая і неспакойная Шура. Яна засмяялася, выхапіла касынку і пабегла да дзяўчат.

* * *

Гэта быў любімы Шурын вальс. Школьны вальс. Яна магла танцаваць яго па некалькі разоў запар, зусім не стамляючыся, быццам кожны гук яго поўніў яе хмельнай, але ніколі не ап'яняючай сілай.

Павел танцаваў яго з Шурай у мінулым годзе. У школе тады быў выпускны вечар, а ён—салдат апошняга года службы—прыехаў на некалькі дзён у водпуск. Шура была такая ж, як цяпер, толькі зусім тоненькая, з каротка падрэзанымі валасамі. І танцавала яна незвычайна лёгка, даверліва адкінуўшыся назад на яго руку, і ўсміхалася светлай летуценнай усмешкай.

Павел пачаў нешта гаварыць, але яна ціха папрасіла:

— Не трэба.

Пасля танцаў яны доўга хадзілі па вуліцы, слухалі, як шэпчуцца ліпы, глядзелі, як на небе, нібы жывыя, падміргваюць зоркі.

І цяпер, стоячы ў прыбудоўцы клуба, як праз сон Павел лавіў трывожныя гукі школьнага вальса, і памяць паслужліва малявала тоненькую дзяўчынку з каротка падрэзанымі валасамі і вялікімі, быццам ад вечнага здзіўлення, вачамі. Але Павел ведаў, што там, у клубе, ужо няма той дзяўчынкі, з якою ён першы раз танцаваў школьны вальс, а ёсць калючая нейкая, незразумелая Шура. І тут жа ўспаміналіся яе сённяшнія сумныя вочы і ціхі гарачы шэпт: «Павел, пацалуй мяне».

Каля Паўла круціўся Коля Кажан—даўгалыгі хлапец з чорнай, круглай, як качан, стрыжанай галавой. Ён памагаў падбіраць пласцінкі і праз маленькае квадратнае акенца ў сцяне цікаваў за ўсім, што рабілася ў клубе.

— Бач, Шурка вытанцоўвае з гэтым... дубцом,— пацягнуў ён Паўла за руку.

— Ну, і няхай вытанцоўвае, а табе што?—нечакана ўскіпеў Павел.

— Ты чаго?—не зразумеў той.

— Нічога. Не плявузгай чаго не ведаеш.

Коля здзіўлена паціснуў плячыма.

Павел сам бачыў, што ўжо каторы танец Шура танцуе з высокім студэнтам. Як толькі чуліся першыя гукі танца, ён, як слуп, вырастаў перад ёй і, прыгнуўшы галаву, пакорліва чакаў. І вось цяпер яны танцуюць школьны вальс.

Пласцінка пракруцілася да канца. Павел паставіў яе яшчэ раз, потым яшчэ раз. Ужо толькі тры пары кружацца пасярод залы. Дзве. Засталася толькі Шура са студэнтам. Шура не смяецца. Вусны яе моцна сцятыя і выгляд такі, нібы яна рашае нешта вельмі важнае.

Пасля вальса Шура са студэнтам выйшлі на двор. Павел змяніў не адну пласцінку, а яны ўсё не вярталіся. Ён не спускаў вачэй з чорнага праёма дзвярэй—нікога не было.

Шура прыйшла першая. Шчокі яе ярка пунсавелі, вусны нервова ўздрыгвалі. Яна падыйшла да Мані і пачала шаптаць ёй нешта на вуха. Тая аж разявіла рот ад здзіўлення, некалькі разоў зірнула на дзверы, потым рашуча пацягнула Шуру ў круг.

Студэнт прыйшоў пазней. Ён спрабаваў усміхацца, але ўсмешка быццам адклейвалася: вусны ўсміхаліся, а твар крывіўся грымасай чалавека, якому нечакана далі па зубах. Ён убачыў Шуру, неяк стуліўся і пачаў дабірацца ў куток, да сваіх хлопцаў.

— Коля, паглядзі тут, я зараз,—кінуў Павел і выскачыў з прыбудоўкі.

Танец якраз скончыўся. Павел падыйшоў да Шуры.

— А-а, начальнік! На каго ж будку кінуў?— укалола яна яго.

— Шура, не крыўляйся,—балюча зморшчыўся Павел.

Яна паглядзела на яго, быццам першы раз бачыла, і нічога не сказала. Але калі зайгралі новы танец, пайшла з ім. Ужо адводзячы яе на месца, Павел папрасіў:

— Скончацца танцы—не спяшайся дамоў... Пачакай, пакуль замкну кінабудку.

Шура зноў нічога не адказала.

* * *

Дамоў ішлі адны. Ціха спала вёска. Пад нагамі шамацела рэдкае апалае лісце. Як нямая варта, абапал вуліцы стаялі чорныя, нібы абсмаленыя, ліпы.

Каля Шурынага двара спыніліся. Моўчкі селі на лавачку. Шура абхапіла калені і застыла, сцяўшыся ў напружаны клубок.

Часам з-за воблакаў вытыркаўся месяц, і тады на зямлі, сярод цёмных палос ад частаколу, выразна лажыліся два цені: Паўлаў—шырокі і вуглаваты, і праз невялікі прасвет—Шурын — маленькі і круглы. Хаваўся месяц—і блеклі, знікалі цені.

Шура загаварыла нечакана і зусім ціха, быццам думала ўслых. І голас яе быў далёкі, чужы.

— Мама кажа, што я безгаловая. Можа, і праўда? «Чаму не паступала ў медыцынскі? Ужо была б на другім курсе». А я не хачу. А на ферму я так пайшла, ёй на злосць. Яна жыцця не давала, кожны дзень пілавала: «Не захацела вучыцца, дык на лён ідзі. Там хоць цвёрдую капейку знойдзеш. Вунь Алена летась ці Вольга...» Цяпер, праўда, сціхла. Бачыць, што і тут можна добра зарабляць. І я прывыкла на ферме, з дзяўчатамі здружылася. Ведаеш, як добра, калі ўсе заадно. Рая захварэла, дык мы па чарзе яе кароў даілі. А ў мяне Падласая аб'елася... Маня ноччу аж у Лясуны бегала па ветэрынара. І сёння... мы з ёю на бульбе, а яны ўчатырох упраўляліся. Не ведаю, як бы я жыла без іх. І зноў жа: падоіш кароў і дамоў ісці не хочацца. Там ужо чакае цябе: «Шурка, замяшай кабанчыку! Занясі пойла карове! Шурка, яблыкі нехта рве!»

Шура рэзка павярнулася да Паўла, і ён убачыў, як заблішчалі яе вочы.

— Безгаловая! Ну і няхай! Мне абрыдлі гэтыя прычытанні над кожнай капейкай: тое прадаць трэба, гэта берагчы. І ўсё—«для цябе, дачушка, каб людзі пальцам не паказвалі».

Яна сціхла, прытулілася плячамі да частакола. Потым сумна і спакойна прашаптала:

— Паеду я адсюль. Дачакаюся вясны і паеду.

Павел адчуваў, што ён павінен пярэчыць ёй, даказваць, што нікуды не трэба ехаць, калі ў калгасе столькі работы, такія вялікія планы. Але ён не знаходзіў патрэбных слоў і толькі няўпэўнена сказаў:

— Нікуды ты, Шура, не паедзеш.

— Праўда?—ухапілася яна за яго словы, але, не ўбачыўшы ў яго вачах той цвёрдасці, якой так не хапала ёй цяпер, змоўкла. Потым зноў загаварыла ціха і горача, і ў голасе яе пачуліся ноткі жалю:

— Ведаеш, я думала, што сённяшні вечар будзе якраз такі, як летась, памятаеш? У небе цепляцца зоркі, ціха ліпы шапочуць. І школьны вальс... Можна кружыцца і марыць, марыць... Але падыйшоў гэты, танцавала я з ім, а ён... нават брыдка расказваць...

Шура сціхла, быццам усё сказанае зусім знясіліла яе.

Зноў з-за воблакаў выслізнуў месяц, і зноў на зямлі, як вылепленыя, ясна азначыліся два цені. І Паўлу здалося, што прасвет паміж імі зрабіўся меншы, а Шура стала больш блізкай і зразумелай.

— Нікуды ты адсюль не паедзеш, Шура. Ніхто цябе не адпусціць,—нечакана і цвёрда сказаў ён і асцярожна дакрануўся да яе рукі. Шура павярнулася да яго і мякка ўсміхнулася.

Міхась РУДКОЎСКІ

Кабу вілі верасы

Зноў блукаю-хаджу баравінамі,
Дзе зязюлі п'юць кроплі расы,
Дзе дымяцца, зацвіўшы,
пчаліныя
Верасы.

Дзе калісь партызанскі гармонік
Сумаваў па дзявочай касе,
Дзе з глыбокіх акопаў
сасоннік
Танкаствалы расце,

А над ім — неба сіняе-сіняе,
Пахне хвояй і водарам ніў...
Я любоўю сыноўняй, адзінаю
Гэты край палюбіў.

І аддам усё, што ёсць ва мне
добрае,
Каб на золку спакойна ласі
Прыгажосць сваю дзікую,
гордую
К вадапою няслі,

Каб уранні грыбнымі
мясцінамі
У сінь плылі хлапчукоў галасы
Ды цвілі, бушавалі пчаліныя
Верасы.

У навальніцу

Адзін удар — за пералескам,
Другі—за плёсам, над крыніцай.
З шалёным грукатам і трэскам
Рвуць, рэжуць неба бліскавіцы.

Іх росчырк — сіні і гарачы.
Рака раве і закіпае,
На бераг, к буданам рыбачым,
Чаўны, як трэскі, выкідае.

Замшэлы вяз гатовы кленчыць,
Гатовы на зямлю зваліцца.
А побач дуб расправіў плечы,
Ступіў насустрач навальніцы.

Юрый ЛЯЛІКАЎ

На помощь ей!..

У старого церковного
притвора,
Где лижут бога
Языки лампад,
Где ко всему привычные
притворы
— По-мо-лим-ся! —
Торжественно гнусят,
Где, все псалмы припоминая
глухо
У выцветшей картины
Адских мук,
К иконам тянет
Древняя старуха
Морщинистый пергамент
Дряблых рук, —
Она стоит,
девчонка-недотрога,
И неумело молится сейчас
Небрежно намалёванному
богу,
Не отводя
Слезами полных глаз.
Обидели?..
Забыли в спорах меру?..
А, может, подлецом
Был первый «он»?..
Не знаю!
Но девчонка ищет веру
У этих риз.
У свечек.
У икон.
Как это вышло —
Кто же мне ответит?
А, может, в этом
И моя вина,
Что показалось ей:
На белом свете —
Она одна,
Совсем, совсем одна...
Ведь кто-то, видно,
Не моргнул и глазом
В тот самый трудный,
Самый страшный миг...
И невод свой
Тогда закинул сразу
Понаторевший в ловле
душ
Старик.
Её пригрела
Слов лукавых вата,
Как греет снег
Того, кто занемог...
И хоть она душою
слабовата
И перед нами тоже
виновата,—
Скорей сюда,
На помощь ей, ребята!
Она уже выходит
На порог.

Было аб чым паспрачацца на нарадзе маладым паэтам Анатолю Грачанікаву, Міколу Кусянкову і Анатолю Вярцінскаму.

Шчырая размова адбылася на нарадзе-семінары паміж маладымі і старэйшымі пісьменнікамі. На здымку вы бачыце **М. Танка, П. Броўку і М. Лынькова**, якія гутараць з маладымі пісьменнікамі.
Фота **Ул. Крука.**

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Дожджык

Без ветру і раскатаў грамавых
Пайшоў ён раптам, цёплы і спакойны,
І развінуўся клейкі ліст жывы
З духмянай почкі на таполі стройнай.
Убачыць можна, як трава расце
І ажываюць ўвачавідкі ўсходы...
... Аб сціплай чалавечай дабраце
Напамінае дожджык мне заўсёды.

Жыве дзесь побач чалавек, і ён
Не любіць гучных слоў,
Хваліцца
Заслугамі не будзе.
Як закон,
Не сыпле громаў з бліскавіцай.
І не прыкметны часам ён таму.
Аднак у цяжкія гадзіны
Прыйсці і гору памагчы твайму,
Суцешыць можа толькі ён адзіны.
Не стане ён ні ахаць, ні ўздыхаць,
А моўчкі рукі пакладзе на плечы
І скажа ціха: «Хопіць гараваць».
І ўсё так будзе проста і дарэчы.
Ад дабраты яго адчуеш ты
Прыліў у сэрцы сілы новай...
... Ліецца дожджык, цёплы і густы,
Як госць жаданы для зямлі вясновай.

ПАЭЗІЯ АДСТУПІЛА ПЕРАД ПРОЗАЙ

Мастацтва не любіць анатаванай шыльды. Новая ж вершаваная аповесць Алеся Бажко «Карвіга пакідае хутар», у якой расказваецца аб жыцці заходнебеларускай вёскі ў перыяд арганізацыі калгасаў, сваёй назвай адразу ж паведамляе чытачу: хутаранін Карвіга пойдзе ў калгас. Увогуле гэта яшэ нічога не гаворыць ні за, ні супраць твора. Уся справа ў тым, як паказан шлях Карвігі ў новае жыццё, ці вынікаюць учынкі героя з жыццёвых абставін або яны навязваюцца аўтарам.

... У вёску Рабкі вярнуўся з арміі былы партызан-камуніст Язэп Ключэня. Па даручэнню райкома ён бярэцца за арганізацыю калгаса. Язэп абапіраецца на падтрымку беднякоў, сярод якіх аўтар вылучае паромшчыка Амброжа — свядомага, рашучага змагара за калгасны лад. Яго нават ксёндз ад касцёла адлучыў, бо Амброж не толькі не аддаў бандытам паром, але і адразу ж паведаміў, што войт «збірае хеўру». Значная частка сялян запалохана мясцовымі бандытамі. У аповесці з вобразаў варожага асяроддзя найбольш яркі — ксёндз. Ён выдае сябе за «сумленнага каталіка». Але гэта — разбэшчаны, хціві і крывадушны «павук касцельны». Ён імкнецца трымаць у руках усю вёску, запалохвае хутараніна Карвігу, падбівае кулака Квапеня на забойства Язэпа, трымае цесную сувязь з бандытамі. Войту і ксяндзу дапамагаюць былы брыгадзір — злодзей Збыш і зяць Амброжа Квапень.

Кампазіцыйным і сюжэтным цэнтрам аповесці з'яўляецца хутар Карвігі. Тут часта бывае ксёндз, збіраюцца войт, кулак Квапень і Франак, за якім замужам дачка Карвігі Насця. Бандыты не спыняюцца перад рашучымі дзеяннямі: спалілі хату Амброжа, паранілі Язэпа. Карвіга, які ведае пра ўсё гэта, праходзіць цяжкі шлях пераадольвання сваіх прыватнаўласніцкіх хістанняў. Паказваючы эвалюцыю героя, Бажко не прытрымліваецца пры гэтым храналагічнай паслядоўнасці падзей. Яго аповесць складаецца з асобных эпізодаў, якія звязваюцца паміж сабою масткамі асацыяцый. Прадуманая кампазіцыя дае магчымасць адбіраць найбольш істотныя моманты для характарыстыкі дзеючых асоб. Так адабраны эпізоды, якія паказваюць змены ў характары Карвігі.

Карвіга то выступае супраць Амброжа і гатовы ўласнымі рукамі задушыць Язэпа, то «аж плача»: «Гараваў пры панах. Што на хутары бачыў...»; то хавае і гноіць сваё збожжа або пачынае араць насуперак планаў калгаса, то самому войту заяўляе, што пойдзе ў калгас. Паступова ён пераконваецца, што для яго існуе адзіна правільны шлях — разам з землякамі жыць па-новаму.

У чытача ні разу не ўзнікае сумненняў у праўдзівасці сітуацый аповесці. А. Бажко добра ведае тое, пра што піша. Ён умее знайсці дэталь, якая працуе на змест твора (напрыклад, Карвігу называлі панам Рыгу-рыгу за «элеганцкі» тарантас, які ледзь трымаўся і моцна рыпеў).

Героі аповесці паўстаюць перад чытачом у жывым моўным абліччы: супярэчлівы Самусь гаворыць косназычна («Я, гэта во... Маўчы, Амброж»), дасціпны і рашучы Амброж—трапна і вобразна («Па справах бачна — не жывеш, а пераводзіш ежу. Я ўжо нацешыўся з паноў, няхай іх воўк парэжа»), «шляхетны» Квапень — ганарліва і фанабэрыста («Я так мяркую: па Рабках бізун шляхецкі плача»). Калі патрэбна, А. Бажко ўмее ўзмацніць мастацкую карціну зрокавым вобразам ці трапным параўнаннем.

Прыгажуняй была Самусёва
дачушка.
Ксёндз — і той гаварыў ёй
аднойчы на вушка:
«Не заседзішся ты, калі будзеш
маліцца...»
Потым, кажуць, пачаў так
старанна галіцца,
Што блішчэў, як гладыш
паліваны на тыне,
Твар азызлы яго...
Ксёндз насіў галаву,
як жарэбчык, высока.

Дыялог часта ўдала адцяняецца выразнымі рэмаркамі. Напрыклад, да слоў Карвігі: ныў, стаяў і енчыў, згорбіўся, крукам гнецца і г. д.

У аповесці выкарыстаны шырокія моўныя пласты: гутарковыя выслоўі («па чарцы зробяць, пра жыццё — дзе шыецца, дзе порацца — дзядзькі з героем земляком уволю нагаворацца»), фальклорныя параўнанні («Луг, як бубен, белы»), народныя афарыстычныя выразы («Не ў шляхецтве шчасце. З павуціння нельга моцных нітак спрасці»). Ужываюцца паланізмы і дыялектызмы як сродак характарыстыкі дзеючых асоб. Шкада толькі, што часам аўтар аказваецца ў палоне моўнага матэрыялу. Часцей за ўсё гэта выяўляецца ў залішняй празаізацыі вершаванай мовы або ў стылявых недакладнасцях (накшталт: «твар з арліным носам у густой шчаціне»). Увогуле мова аповесці «Карвіга пакідае хутар» робіць неблагое ўражанне.

Калі ж гаварыць пра непасрэдна эмацыянальны змест твора, то яму ў асобных выпадках нестае выразнасці, дынамічнасці і таму аповесць чытаецца даволі цяжка.

Пісьменнік не заўсёды ўдала ўводзіць у аповесць новыя персанажы. А ўвядзенне ў твор новага персанажа — справа адказная. Тут неабходна ўмець і даць патрэбныя звесткі аб характары героя, каб вызначыць перспектыву далейшага развіцця вобраза, і ўключыць яго ў дзеянне, звязаўшы з іншымі персанажамі. Першае знаёмства з дзедам Амброжам таму і аказалася няўдалым, што яго сутнасць раскрываецца ва ўступе да аповесці ў інфармацыйнай размове аб тых зменах, якія адбыліся ў Налібоках. Некаторыя персанажы (дачка Амброжа Адара і яе муж Квапень) спачатку ўспамінаюцца мімаходзь, а ў дзеянне ўключаюцца значна пазней; іншыя, як ксёндз, — прыходзяць з сінтаксічных задворкаў вялікай моўнай канструкцыі. Таму чытачу даводзіцца іншы раз гартаць старонкі аповесці назад, каб успомніць, дзе і як з'явіўся герой.

Часам перашкаджае чытальнасці твора і замаруджвае дзеянне невыразнае асацыятыўнае мысленне пісьменніка (з-за гэтага атрымалася зацягнутым першае знаёмства з Язэпам). Часта дынамічнасць фразы зніжаецца таму, што аўтар перагружае яе заўвагамі ў дужках, «рэмаркамі».

Многія эпізоды, асабліва з удзелам Язэпа, здаюцца аднапланавымі, схематычнымі, бо сам гэты вобраз далёкі ад жыццёвай пераканальнасці. Нават знешні выгляд Язэпа пададзен невыразна, ды і то праз словы Карвігі:

Да шапкі не дастанеш —
Такі высокі. І ў плячах
Сажонка з добрым гакам.

Аўтар робіць спробы актывізаваць характар героя. Аднак у дзеянні Язэп не паказаны. У некаторых важных, па задуме аўтара, эпізодах (сцэна на лузе па дарозе ў Замошша, размовы з Насцяй) з-за пасіўнасці Язэпа няма псіхалагічнага напружання. З'яўляецца нават сумненне ў жыццёвасці любоўнай лініі Язэпа і Насці, бо калі Насця скардзіцца на абрыдлае жыццё ў доме Карвігі, Язэп радзіць ёй перабрацца да Адары. У такіх выпадках ствараецца ўражанне, што аўтар не прадумаў эпізод і выпісвае яго наўдалую. Мова Язэпа бедная і невыразная і значна прайграе ў параўнанні з мовай іншых персанажаў.

Можна заўважыць у Бажко-апавядальніка і іншыя слабасці. Перашкаджае ўспрыняццю твора вялікая колькасць эпізодаў, у якіх вобраз Карвігі губляецца, адыходзіць на задні план, а змены ў яго псіхалогіі падаюцца канспектыўна, падзеі расцякаюцца ў некалькі рэчышч-рукавоў.

Добра, што аўтар пазбягае непатрэбных тлумачэнняў пры аналізе душэўнага стану героя і канцэнтруе ўсю ўвагу на размове дзеючых асоб, аднак маналогам і дыялогам усё ж нестае часам псіхалагічнай дэталізацыі.

Сюжэтны матэрыял размеркаваны ў аповесці, як нам здаецца, нераўнамерна. Характары герояў раскрываюцца ў першай палове кнігі значна ярчэй, натуральней, чым у другой. Тут сюжэт запавольвае сваё цячэнне і далейшыя эпізоды выглядаюць аднастайнымі.

Вершаваная аповесць «Карвіга пакідае хутар» мае многа агульнага ў кампазіцыйных прынцыпах (сувязь з біяграфічным матывам маленства), у спосабах стварэння вобразаў (цэласнае ўяўленне складваецца з мазаічных кавалкаў), у разгортванні сюжэта (паказ характараў праз розныя ў часе падзеі), у апісанні падзей (ярка выражаная эпізадычнасць сітуацый) з празаічнай аповесцю А. Бажко «Перад вераснем».

Аўтар бачыць падзеі вачыма празаіка, з дэталёвай дакладнасцю. Але ў вершаванай аповесці эпас звычайна арганічна яднаецца з лірыкай (прыклад — «Аповесць пра залатое дно» Аляксея Зарыцкага). Аўтарская пазіцыя ў аповесці «Карвіга пакідае хутар» праяўляецца ў абмалёўцы станоўчых і адмоўных персанажаў залішне аб'ектывізавана. І, думаецца, дарэмна адмовіўся А. Бажко ад лірычных адступленняў. Яны дапамагалі б звязваць больш шчыльна асноўныя эпізоды, знайсці, як гаварыў Бялінскі, «лепшыя пункты гледжання» для паказу падзей.

Да сапраўды паэтычных вышынь узняўся А. Бажко ва ўступе да аповесці. Уверцюра, якая павінна падрыхтаваць чытача да ўспрыняцця падзей твора, аказалася ўдалай. Яна вабіць паэтычнымі канструкцыямі («У бары у гэтым бацька елку мне на скрыпку сватаў»), вобразным асэнсаваннем жыцця:

Граб адсюль паплыў за мора.
Дуб купцы на мэблю мораць,
Рэжуць — цешацца: як сажа!
Дрэва ж, чорнае ад гневу,
Пад смычок спяваць не ляжа.

Як бачна, Алесь Бажко мае добры паэтычны густ і валодае паэтычным словам. Праўда, можна зрабіць некалькі заўваг адносна верша паэмы. Не трэба, відаць, пачынаць так: «Прынёс Язэп з вайны баян», каб потым увесь час трымацца за гэтую неабавязковую дэталь; не варта сістэматычна адносіць частку сказа ў палавіну наступнага радка, як бы пераразаючы яго папалам — гэта больш прыймальна для напружанага дыялогу.

Аднак гэта не асноўнае. Галоўнае, што А. Бажко не трапіў у палон схематызму, і таму аповесці нельга адмовіць у пэўнай арыгінальнасці. Выказваючы свае заўвагі, мы не мелі намеру закрэсліваць гэтую паэтычную працу. Адчуваецца, што няўдачы, якія ёсць у кнізе, — выдаткі пошукаў свайго вырашэння тэмы, імкнення ўнікнуць пратаптаных сцежак, шаблону.

В. БЕЧЫК.

П. СЕРГІЕВІЧ. «К. Каліноўскі сярод паўстанцаў 1863 г.»

ЛЮБІМАЯ ТЭМА МАСТАКА

(З ЮБІЛЕЙНАЙ ВЫСТАЎКІ П. СЕРГІЕВІЧА)

НЯДАЎНА ў «Літаратурнай газеце» закончылася дыскусія па артыкулу В. Турака «Гісторык і чытач» аб мове кніг і артыкулаў гісторыкаў. У дыскусіі прынялі ўдзел людзі самых розных прафесій. І ўсе яны гаварылі пра сваю глыбокую цікавасць да гісторыі, гаварылі пра тое, што гісторыкі павінны рабіць не сухія пераліку гістарычных фактаў, як гэта нярэдка здараецца, а ствараць цікавыя, яркія кнігі, звернутыя да розуму і сэрца чытачоў і закліканыя адыгрываць вялікую выхаваўчую і пазнавальную ролю.

Асобнае месца ў гэтых адносінах займаюць творы літаратуры і мастацтва на гістарычныя тэмы. Увасабляючы вобразы мінулага, пісьменнікі, скульптары, жывапісцы, дзеячы тэатра і кінамастацтва каляміерна павялічваюць сілу ўздзеяння гэтых вобразаў на нашых сучаснікаў. Калі мы гаворым: героі не паміраюць — гэта не пустыя словы. Героі жывуць вечна і вечна нараджаюць новых герояў, але толькі пры адной умове: калі гісторыкі захоўваюць для патомкаў дакументальныя сведчанні аб гэтых героях і калі пісьменнікі і дзеячы мастацтва здолеюць узнавіць і данесці іх вобразы да сэрцаў сваіх сучаснікаў. Мільёны людзей ведаюць сёння Аляксандра Неўскага па кінафільму С. Эйзенштэйна, Пятра І па раману А. Талстога, Сцяпана Разіна па карціне В. Сурыкава.

Вялікай увагі ў сувязі з гэтым заслугоўвае творчасць вядомага літоўскага жывапісца Пятра Сергіевіча. На адкрытай цяпер у Вільнюскім мастацкім музеі юбілейнай выстаўцы мастака (сёлета яму споўнілася 60 год) экспанавана звыш 200 работ. Сярод іх многа партрэтаў, пейзажаў, некалькі лірычных пейзажаў.

Аднак, як гісторыку, мне хочацца выказаць перш за ўсё аб гістарычных палатнах мастака. Сюжэты з беларускай і літоўскай гісторыі займаюць вялікае месца ў творчасці П. Сергіевіча. Асабліва цікавасць праяўляе ён да вобраза беларускага рэвалюцыянера К. Каліноўскага.

Першую кампазіцыю, прысвечаную Каліноўскаму, П. Сергіевіч стварыў яшчэ 25 год назад, але яна не задаволіла яго. Пачаліся настойлівыя пошукі новага вырашэння, упартая праца над гістарычнымі матэрыяламі. І вось у 1953—56 гг. нарадзілася вядомая карціна «К. Каліноўскі сярод паўстанцаў 1863 г.», а ў 1959 г.— вялікая кампазіцыя «К. Каліноўскі і В. Урублеўскі робяць агляд паўстанцаў 1863 г.».

Карціна «К. Каліноўскі сярод паўстанцаў 1863 г.» робіць вялікае ўражанне на гледача; калі глядач гэты ведае гісторыю, ён адразу вызначыць месца і час паказанай на палатне падзеі. Гэта Гродзенская губерня —красавік 1863 г. Каліноўскі з мандатам губеранскага камісара прыехаў тады, у знаёмыя з маленства месцы, каб узняць тут сцяг паўстання супраць самаўладства і прыгонніцтва. У паўстанцкім лагеры на ўзлессі ці на вялікай паляне ён гутарыць з групай паўстанцаў ля вогнішча. Фігура Каліноўскага займае цэнтральнае месца ў кампазіцыі. Выпрастаўшыся і крыху адкінуўшыся назад, ён гаворыць паўстанцам пра зямлю і волю, пра царскі прыгнёт. Паўраскрытая далонь яго правай рукі скіравана да слухачоў—шырокая, шчодрая далонь воіна, якая лёгка можа і сціснуцца ў кулак і раскрыцца для ласкі. Каліноўскага ўважліва слухаюць сяляне, узброеныя прымацаванымі да дрэўкаў косамі. Звяртае на сябе ўвагу фігура салдата, які стаіць абапёршыся на ружжо са штыхом, і ўсміхаецца, відавочна, у адказ на нейкае моцнае слоўца Каліноўскага. Выпадкаў пераходу салдат на бок паўстанцаў было сапраўды нямала. Амаль кожны персанаж надзелены яркімі індывідуальнымі рысамі. Шмат цеплыні ўкладзена ў вобраз дзецюка ў вышытай кашулі, які сядзіць перад Каліноўскім. Ахапіўшы калена рукамі, ён з захапленнем глядзіць шырока раскрытымі наіўнымі вачыма. Цікавы вобраз пажылога селяніна з характэрным хмурым тварам і перавязанай рукой. Гэты «тугадум» пабачыў на сваім вяку нямала гаваруноў: пад насупленымі брывамі адчуваецца напружаная работа думкі, ён крытычна пераварвае кожнае слова Каліноўскага.

Кампазіцыя «К. Каліноўскі і В. Урублеўскі робяць агляд паўстанцаў 1863 г.» з жывапіснага пункту погляду выйграе ў параўнанні з папярэдняй карцінай. Тут больш прастору, святла, дынамікі. Нездарма П. Сергіевіч называе гэтае палатно ў ліку сваіх любімых твораў. Па зімовай дарозе, сярод заснежаных пагоркаў, амаль проста на гледачоў ідзе доўгая калона паўстанцаў. Каліноўскі і Урублеўскі выйшлі з саней, пакрытых чырвоным дыванам (чырвоная пляма добра выдзяляецца на фоне снегу) і сталі ля абочыны дарогі. Фігура Каліноўскага ў залацістым кажуху, таксама як і ў папярэдняй кампазіцыі, з'яўляецца кампазіцыйным і жывапісным цэнтрам і напісана смелай і ўпэўненай рукой. Вось ён, зняўшы шапку, крыкнуў штосьці паўстанцам, якія праходзяць міма. Яго пазналі, узняліся ўгару шапкі і косы, вось-вось гатова завязацца гутарка, але ззаду напіраюць новыя рады паўстанцаў, — усё гэта напаўняе карціну добрым, паўнакроўным рытмам.

Аднак у карціне ёсць гістарычная недакладнасць. Справа ў тым, што Каліноўскі не мог разам з Урублеўскім рабіць агляд паўстанцаў зімою. Паўстанне ў Гродзенскай губерні, якое ўзначальвалася Каліноўскім і Урублеўскім, пачалося вясною 1863 г. Улетку Каліноўскі вярнуўся ў Вільню, адкуль кіраваў паўстаннем у Беларусі і Літве. У Гродзенскую губерню (ды і наогул з Вільні) ён больш не выязджаў. Пазней, восенню 1863 г. Урублеўскі з рэшткамі сваіх атрадаў перабраўся ў Польшчу, дзе змагаўся з царскімі войскамі да студзеня 1864 г., але з Каліноўскім ужо не сустракаўся.

Апроч гэтых дзвюх вялікіх кампазіцый, у 1959 г. Сергіевічам быў напісаны партрэт Каліноўскага.

Вабіць П. Сергевіча таксама вобраз другога вялікага беларуса — сучасніка неўміручага Каперніка — Георгія Скарыны. Кампазіцыя «Скарына, першы вільнюскі друкар», створаная жывапісцам у 1957 г., пераносіць гледача ў XVI стагоддзе. Тэма вырашаецца ў традыцыйным плане.

Святло злева з нябачнага акна асвятляе майстэрню друкара. Скляпенне столі, пясочны гадзіннік падкрэсліваюць аддаленасць эпохі. Скарына ўважліва разглядае ліст, які толькі што вынялі з-пад прэса друкарскага станка. Карціна некалькі павярхоўная і ілюстратыўная, але калі гэта і ілюстрацыя, дык добрая.

П. Сергіевічу, які жыве і працуе ў Літве, блізкія сюжэты і з літоўскай гісторыі. Кампазіцыя «Дэманстрацыя беспрацоўных у Каўнасе ў 1925 г.» уваскрашае адзін са значных эпізодаў барацьбы літоўскага народа супраць панавання буржуазіі. Беспрацоўе было сапраўдным няшчасцем для працоўнага чалавека ў буржуазнай Літве. Баючыся абурэння народа, урад быў вымушаны выкарыстоўваць частку беспрацоўных на грамадскіх працах. Плацілі рабочым капейкі, ды і гэтая мізэрная плата пад канец 1925 г. была зніжана. Абураныя беспрацоўныя Каўнаса сабраліся 19 студзеня 1925 г., напярэдадні гадавіны «Крывавай нядзелі», на плошчы перад старым будынкам Ратушы, дзе знаходзілася ў той час гарадское ўпраўленне. Сход ператварыўся ў масавую дэманстрацыю. Супраць рабочых была кінута конная паліцыя. Карціна Сергіевіча адлюстроўвае кульмінацыйны момант дэманстрацыі. Беспрацоўныя з худымі, суровымі і рашучымі тварамі, сціснуўшы кулакі, ідуць насустрач паліцэйскім, якія імчацца на іх. Месцамі ўжо закіпаюць сутычкі. На пярэднім плане малады рабочы схапіў за аброць уздыбленага каня паліцэйскага. І ўсё гэта на фоне белага будынка Ратушы — сімвалу буржуазнай дэмакратыі. Карціна дынамічная і добра перадае суровы рытм барацьбы. Яна набыла папулярнасць і, у прыватнасці, была выкарыстана ў апошнім дакументальна-мастацкім фільме Літоўскай кінастудыі «Мары і лёс».

На падзеі Вялікай Айчыннай вайны мастак адгукнуўся кампазіцыяй «Партызаны ля кузні». Гэта адно з лепшых палотнаў Сергіевіча. Коміны пагарэлых хат тырчаць на заднім плане, навокал утаптаны цёмны снег — адна з цяжкіх ваенных вёснаў. Ля вясковай кузні — два конных партызаны. Каваль раўняе рашпілем капыт каня. Хлопчык бяжыць да кузні і крычыць, напэўна, аб набліжэнні немцаў. Насцеражыліся коні. Трывогай прасякнута фігура жанчыны, якая стаіць побач. Каваль не пакідае сваёй работы. Ён толькі глядзіць на партызана, што трымае за аброць каня. А той не прыняў яшчэ рашэння. Гэтая карціна — тонкая псіхалагічная навела.

Адзначаныя несумненным талентам, работы П. Сергіевіча, нягледзячы на асобныя няўдачы і недахопы, — вялікі ўклад у беларускі і літоўскі гістарычны жывапіс.

Г. КІСЯЛЕЎ.

Вільнюс.

РАДАСЦЬ ЖЫЦЦЯ

Калі спытацца, якое пакінуў уражанне заключны канцэрт мастацкай самадзейнасці Магілёва,— кожны глядач, напэўна, скажа: гэта — радасць жыцця. Іначай, відаць, і не назавеш тое адчуванне, якое застаецца пасля прагляду.

Заключнаму канцэрту папярэднічалі агляды на прадпрыемствах і гарадскі агляд-конкурс, у якім прынялі ўдзел каля 100 харавых, танцавальных калектываў, духавых, інструментальных і эстрадных аркестраў, вакальных ансамбляў, вялікая колькасць індывідуальных выканаўцаў: спевакоў, чытальнікаў-дэкламатараў, музыкантаў.

Падрыхтоўка да агляду выклікала вялікі ўздым сярод удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Яны ўдасканальвалі сваё выканаўчае майстэрства, падбіралі разнастайны рэпертуар,

Харавыя калектывы папоўніліся прыгожымі галасамі, павысілася іх выканаўчая культура. Шматгалоссе, зладжанасць гучання — характэрныя рысы для многіх калектываў. Харэаграфічнае мастацтва ўзбагацілася сучаснымі сюжэтнымі танцамі. У большасці калектываў і салістаў — добрыя касцюмы, нумары аформлены па-мастацку. Прыемна, што на аглядзе гэтага года значна павялічыўся беларускі рэпертуар.

Хочацца ў першую чаргу адзначыць старэйшы ў Магілёве і найбольш здольны харавы калектыў Палаца культуры чыгуначнікаў. У яго рэпертуары — народная, класічная і мясцовая творчасць. Кожная песня добра адпрацавана, хор аддае перавагу выкананню песень без музычнага суправаджэння.

Вакальнае майстэрства прадэманстраваў хор культасветвучылішча (кіраўнік К. Варашылава). Ён мае ў сваім рэпертуары не толькі народныя песні і песні савецкіх аўтараў, але і класічныя творы рускіх і зарубежных кампазітараў, даволі складаныя для выканання. Гэта дапамагае выхоўваць добры густ і любоў да класічнай музыкі ва ўдзельнікаў самадзейнасці і слухачоў.

Свае самабытныя рысы ёсць і ў хоры студэнтаў педагагічнага інстытута (кіраўнікі Р. Дзмітрачкоў і І. Петрачэнка).

На заключным канцэрце выступіла многа чытальнікаў, чаго неставала на папярэдніх аглядах.

Значнае месца ў праграме агляду занялі вакальныя ансамблі. Жаночы квартэт педінстытута прыгожа, з пачуццём выканаў «Дзявочую лірычную» кампазітара Ю. Семянякі. Добрае ўражанне засталося ў слухачоў ад жаночага ансамбля Дома культуры завода імя Кірава, які спяваў песню кампазітара Буніна «Сонца дагарае», і ад квартэта скурзавода, што праспяваў «Ой, шумяць лясы зялёныя» Ю. Семянякі. Студэнтка культасветвучылішча А. Чайко выканала сучасную рускую народную песню «Кучаравая рабіна». Голас у яе чысты і прыгожы. «Беларускі вальс» Шыдлоўскага праспявала ўдзельніца мастацкай самадзейнасці Палаца культуры чыгуначнікаў Н. Доўгая.

Двойчы на сцэну выклікалі М. Мельнікава выконваць «Песню аб Мінску» кампазітара Ул. Алоўнікава.

На аглядзе гэтага года даволі шырока было прадстаўлена танцавальнае мастацтва. Як і ў песні, у танцах адлюстраваны вясёлы характар, тонкі мастацкі густ народа. І тут выканаўцы знаходзілі самую цесную сувязь з сучаснасцю.

З масавых народных танцаў патрэбна назваць імклівую, жыццярадасную «Беларускую кадрылю» ў выкананні калектыву Дома культуры завода штучнага шоўку (кіраўнік А. Шкарабанава). Яркія касцюмы, віртуознае выкананне, іскрыстая весялосць — усё гэта стварыла радаснае адчуванне жыцця. Гэты ж калектыў падрыхтаваў танцавальную беларускую карцінку «Свята садаводаў», поўную сонечнага настрою. Толькі патрэбна было б надаць карціне больш мясцовых прыкмет.

Народныя і сучасныя маладзёжныя танцы жыва, тэмпераментна выканалі ўдзельнікі самадзейнасці Дома культуры завода «Строммашына».

Разнастайнасці праграмы заключнага канцэрта садзейнічала выступленне аматараў аперэтачнага жанра. Больш таленавітымі ў гэтым зарэкамендавалі сябе ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці Дома культуры швейнай фабрыкі Т. Савонава і Л. Бало, якія з поспехам выканалі дуэт Марыцы і Зупана з аперэты «Марыца».

Многа свежых, каларытных фарбаў унёс у агульнае святочнае гучанне аркестр народных інструментаў Дома культуры завода штучнага шоўку пад кіраўніцтвам С. Карачаева. (Ён выканаў песні «Радасць» Касача, «Цвіці наш край» Тулікава, «Калыханку», аўтарам якой з'яўляецца сам кіраўнік аркестра).

Гарадскі агляд паказаў значныя поспехі ў развіцці мастацкай самадзейнасці і разам з тым выявіў рад сур'ёзных недахопаў. Не ліквідавана яшчэ ў рабоце мастацкай самадзейнасці кампанейшчына. Трэба адзначыць сур'ёзнае адставанне ў рабоце агітацыйна-мастацкіх брыгад.

А. ГОЛЫШ.

Магілёў.

НАШЫ ЗАРУБЕЖНЫЯ ГОСЦІ

Флорыя Тоска—Марыя Валашэску

Гэтымі днямі мінчане ўпершыню пазнаёміліся з творчасцю папулярнай румынскай спявачкі Марыі Валашэску, імя якой добра вядома ў многіх краінах Еўропы.

На гастролі ў Савецкі Саюз Марыя Валашэску прыехала ў трэці раз, пачаўшы іх у беларускай сталіцы.

Румынская спявачка выступіла ў Беларускім тэатры оперы і балета ў партыі Флорыі Тоскі з аднайменнай оперы Дж. Пучыні. Яна паказала сябе выдатным майстрам опернага мастацтва. Прыгожы і мілагучны голас артысткі гучыць надзвычай пявуча і свабодна. Яна з лёгкасцю пераадольвае тэсітурныя цяжкасці партыі. Асабліва моцнае ўражанне пакідае спявачка ў вядомай малітве Тоскі з другога акта. Тут асабліва ярка выявілася выдатная вакальная школа.

Г. ЮР'ЕЎ.

Канцэрты Ўладзіслава Кендры

У Мінску адбыліся два выступленні піяніста Уладзіслава Кендры.

Разам з сімфанічным аркестрам Белдзяржфілармоніі Ул. Кендра выканаў Першы канцэрт для фартэпіяна з аркестрам Шапена. У гэты ж вечар у выкананні аркестра прагучалі — уверцюра да оперы «Тангейзер» Р. Вагнера і Сёмая сімфонія Бетховена (дырыжор В. Дуброўскі).

У сольным канцэрце польскі выканаўца іграў вальсы, мазуркі, паланез і накцюрн Шапена, а таксама санату сі бемоль мінор і санет Петраркі Ліста, кампанелу Паганіні — Ліста.

Слухачы цёпла прымалі выступленні польскага піяніста.

Тэкст і фота М. Рубінштэйна.

Віталій ВОЛЬСКІ.

ДЗЕЦІ СОНЦА

Погляд у афрыканцаў, асабліва ў жанчын, звычайна жывы, цікаўны, лагодны. Выраз твару вясёлы, жыццярадасны, добразычлівы, адносіны да людзей шчырыя і непасрэдныя. Гэта сапраўдныя дзеці сонца. Такая думка прыходзіць у галаву, калі з імі сутыкаешся ці наглядаеш за іх паводзінамі.

Вось ідзе маладая жанчына (там выходзяць замуж вельмі рана, з дванаццаці год), нясе на руках малога. Другое дзіця вісіць у яе за спіною. Часам яшчэ і трэцяе чапляецца за спадніцу, а вочы ў жанчыны свецяцца ясна, шчыра, глядзяць наперад спакойна і на твары ззяе добрая, вясёлая, радасная ўсмешка. Трымаецца жанчына проста, хада ў яе роўная, постаць стройная, плечы ўзняты, галава адкінута назад. Усе рухі афрыканскай жанчыны лёгкія, натуральныя, і адначасова поўныя велічы.

Між іншым, ніколі не бачыў я, каб чорныя дзеці плакалі ці капрызілі. Яны заўсёды ў добрым гуморы. Ціха і спакойна сядзяць яны за спіною. Толькі вачаняткі цікаўна пазіраюць з хусткі, у якой нясе іх маці. Моўчкі і задаволена паглядаюць яны на белы свет. Вельмі добрыя дзеці!

Зразумела, што мне хацелася зрабіць як мага больш фотаздымкаў, але гэта не заўсёды ўдавалася. Гарадскія жыхары здымаліся даволі ахвотна, але многія афрыканцы з далёкіх вёсак, убачыўшы накіраваны на іх аб'ектыў, спалохана ўцякалі ці стараліся затуліць твар рукамі.

Я хацеў сфатаграфаваць буйным планам маладую жанчыну, якая прыйшла ў горад з вёскі. Спачатку яна згадзілася, але потым засаромелася, павярнула галаву і затуліла рот рукою. Так яна і атрымалася на здымку.

Мне казалі, што многія афрыканцы баяцца фота, бо думаюць, быццам для здымка можа спатрэбіцца душа таго, каго фатаграфуюць. Душа можа нібыта пакінуць цела чалавека і перасяліцца ў здымак, і тады чалавек памрэ. Іншыя лічаць, быццам з фотаапарата можа выскачыць злы дух і трапіць праз рот у таго, каго здымаюць. Таму яны і затуляюць рот рукою ці стараюцца глядзець у бок. Так думаюць і робяць не толькі ў Гвінеі, але і ў Марока, і ў Сенегале, і на Беразе Слановай Косці.

Вельмі часта прыходзілася здымаць людзей непрыкметна, як гэтую жанчыну з міскай. Яна і не заўважыла ў вулічнай мітусні, як трапіла на плёнку.

ВЁСКА КОЙЯ

Савана з'явілася перад намі якраз такой, якой мы яе заўсёды сабе ўяўлялі. Бясконцая жоўтая роўнядзь, бязлітасна выпаленая сонцам. Дзе-нідзе высяцца невялікія ўзгоркі, асобнае дрэва ці групы з некалькіх дрэў — магутныя каржакаватыя баабабы з голымі суччамі, без лісця, падобныя з выгляду на старыя дубы, і акацыі. Апошнія мала чым адрозніваюцца ад нашых—і лісце, і калючкі тыя самыя. Толькі ростам афрыканскія акацыі вялікія — не кусты, а дрэвы. І стручкі ў іх велічынёю з добры банан.

Глеба ў саване бура-чырвонага колеру. Прыгожае спалучэнне — блакітнае неба, жоўтая густая трава, чырвоныя сцежкі.

— Гэта баксіты, — тлумачыць наш шафёр. — Ад іх зямля тут чырвоная.

Уздоўж дарогі на Канкан ідуць па вузкай чырвонай сцежцы чарадою, адна за адной, каровы мясцовай пароды—«ндама». Усе яны аднолькавага роўнага і светлага колеру кавы з малаком, без ніводнай плямкі, з доўгімі і вострымі рагамі. Каровы «ндама», невялікія і худыя, даюць нямнога малака і мяса, але затое не баяцца спякоты і вільгаці, не баяцца і небяспечнай мухі «цэцэ», ад якой гіне жывёла ўсіх іншых парод.

Доўга едзем мы па саване. З абодвух бакоў рассцілаецца аднастайны пейзаж афрыканскага стэпу. Але вось усё часцей пачалі трапляцца дрэвы і кусты. З'явіўся бананавы гай. У мясцовасці, дзе савана пераходзіць паступова ў трапічны лес, ля падножжа гары Какуліма, перад намі ўзнікла вёска Койя. Гэта даволі вялікае паселішча. Тут жывуць людзі з племені сусу.

Пад высокімі пальмамі, сярод густой і пышнай расліннасці прытуліліся гліняныя хаткі цыліндрычнай формы з саламянымі стрэхамі. У большасці такіх хат няма вокнаў. Святло трапляе ў хату толькі праз уваход, які часта завешваецца кавалкам тканіны. У сярэдзіне хаты ляжаць на земляной падлозе пляцёныя цыноўкі і стаяць куфры з небагатай маёмасцю жыхароў. Тут хаваецца адзенне, упрыгожанні і іншыя рэчы. Усё жыццё жыхароў вёскі праходзіць у асноўным пад адкрытым небам.

Зямля апрацоўваецца самым прымітыўным спосабам, старажытнымі драўлянымі матыкамі. Па меры стварэння кааператываў па сумеснай апрацоўцы зямлі павышаецца паступова ўзровень сельскагаспадарчай тэхнікі. Гвінейцы пачынаюць карыстацца трактарамі. Прыкладам выкарыстоўвання механізаванай тэхнікі служаць у першую чаргу маладыя дзяржаўныя гаспадаркі.

Месцам грамадскага жыцця з'яўляецца ў вёсцы базар. Тут не толькі прадаецца і купляецца ўсё, што патрэбна афрыканцу. Тут абмяркоўваюцца ўсе навіны, вырашаюцца надзённыя пытанні. Тут узнікаюць грамадскія і палітычныя рухі, адбываюцца сходы, святы і вяселлі, танцы і гульні.

У афрыканцаў вельмі развіта пачуццё рытму. У вёсцы любяць танцаваць пад гукі тамтамаў. Гэта—барабаны з дрэва ці гліны, як збаны без дна, зацягнутыя з аднаго боку напятай скурай, а з другога—адкрытыя. Граюць на іх пальцамі рук у вельмі шпаркім тэмпе. Наогул тамтамы займаюць у жыцці вёскі вельмі значнае месца. Пры кожным масавым дзеянні без іх ніяк не абыйсціся.

Вось рассыпаўся ў спякотным млявым паветры барабанны пошчак. Чорныя рукі дружна ўзмахнулі матыкамі. І адразу постаці ўсіх сялян і сялянак рухаюцца ў адным рытме працы.

Доўгія дужыя пальцы музыкі, мажнога дзядзькі з магутнымі, шырокімі грудзьмі, нібы адлітымі з цёмнай блiскучай медзі, скачуць па напятай скуры тамтама з дзівоснай, сапраўды віртуознай хуткасцю. Другі тамтамшчык — маладзейшы, меншы ростам і не такі здаровы з выгляду, але і ён не адстае ад свайго старэйшага напарніка.

Каваль-збройнік вырабляе нажы, наканечнікі для дзід і матык, шаблі.

Чорныя босыя ногі грузнуць у мяккай зямлі, чорныя бліскучыя рукі раўнамерна ўзнімаюць і апускаюць матыкі ў такт музыкі. За спінамі ў жанчын, голых да пояса, матляюцца кучаравыя галоўкі малых дзяцей. Дзеці мірна спяць у сваіх хустках, нягледзячы на шпаркія рухі маці, на шум, сонца і музыку.

Умеюць афрыканцы і весяліцца. Яны могуць нястомна танцаваць і спяваць пад гарачымі праменямі сонца ўвесь святочны дзень — ад раніцы і да позняга вечара. Танцуюць таксама і пад акампанемент высушанага гарбуза, напоўненага дробнымі каменьчыкамі і абцягнутага сеткай. Жанчыны безупынна трасуць гэтыя гарбузы рукамі. Граюць і на ксілафонах, стукаючы па драўляных пласцінках палачкамі.

На базарнай плошчы пасярод вёскі прадаюцца ў вялікай колькасці міскі, зробленыя з гарбузоў. Тут жа ў сваёй майстэрні пад паветкай працуе разам з памочнікам каваль-збройнік, высокі і дужы малады чалавек, які вырабляе нажы розных памераў, шаблі.

Жанчына з міскай

Вясёлыя і шумлівыя дзеці лётаюць па дварах і вуліцах вёскі, як чародкі чорных птушак. Некаторыя з іх зусім голыя. На дзяўчынках толькі пацеркі і каляровыя бранзалеты з бісеру.

Матэрыяльны і культурны ўзровень жыцця людзей у гвінейскай вёсцы пакуль што яшчэ вельмі нізкі. У Гвінеі ўсяго 10 працэнтаў пісьменных. Пераважная большасць з іх прыпадае, зразумела, на горад. У некаторых раёнах распаўсюджаны розныя цяжкія хваробы, не хапае медыцынскіх кадраў і працаўнікоў асветы. Народ, які пабудаваў сваімі рукамі прыгожыя гарады, пакрыў краіну роўнымі і прамымі дарогамі, жыве яшчэ вельмі бедна і прымітыўна. Урад Гвінейскай рэспублікі ставіць задачу ў найкарацейшы тэрмін пераадолець гэтую цяжкую спадчыну, якая засталася ад каланіялізму.

Жывёльны свет Гвінеі даволі багаты і разнастайны. У ваколіцах вёскі Койя сустракаюцца гіпапатамы і маленькія балотныя кракадзілы, дзікія буйвалы і антылопы. Праўда, цяпер усіх гэтых звяроў значна менш, чым было калісьці. Іх бязлітасна павыбівалі ў вялікай колькасці па ўсёй Афрыцы шматлікія багатыя паляўнічыя, якія прыязджалі і прыязджаюць сюды з усіх канцоў свету, каб забіваць без меры і патрэбы, выключна дзеля забавы і для таго, каб потым пахваліцца перад сваімі сябрамі, — такімі ж абібокамі — шкурамі і рагамі жывёл, застрэленых уласнай рукой. Цяпер паляванне на многіх звяроў забаронена. Нават кракадзілы бяруцца пад абарону, каб выратаваць іх ад канчатковага знішчэння.

Ад нашага праваднiка я даведаўся, што гіпапатам называецца па-мясцоваму—«малі». Такім чынам, эмблемай дзяржавы Малі з'яўляецца гіпапатам.

— На мове сусу слон называецца «сілі»,—тлумачыў далей праваднік.—Так называлі сусу калісьці ўсю Гвінею. Слон з'яўляецца эмблемай гэтай краіны, а цяпер яго тут амаль зусім няма.

— А як называюць слана фульбе?—пацікавіўся я.

— На мове фульбе слон — «нжаомба» — адказаў праваднік.—Між іншым, у фульбе няма адзінай мовы. Заходні дыялект фульбе вельмі адрозніваецца ад усходняга. Саміх фульбе называюць па-рознаму—і фульбе, і фула, і пеле. Што ж датычыцца сланоў,—працягвае ён,—то колькасць іх у Афрыцы наогул катастрафічна зменшылася.

У джунглях Гвінеі і Берага Слановай Косці захавалася яшчэ невялікая антылопа «бонга». Я бачыў гэтую антылопу ў ваколіцах Абіджана. Яна светла-жоўтага колеру, з белымі палосамі па баках і з доўгай выцягнутай наперад пысай. Мне давялося сфатаграфаваць яе з блізкай адлегласці. Белыя палосы на яе баках быццам намаляваны мастаком. Ростам «бонга» з авечку. У гарадах Заходняй Афрыкі прадаюцца статуэткі «бонга», выразаныя народнымі майстрамі з чырвонага дрэва.

У лясах недалёка ад Койі сустракаюцца леапарды. Тут вельмі многа небяспечных змей. Ад укусу некаторых з іх чалавек памірае праз дваццаць-трыццаць мінут.

У Заходняй Афрыцы многа розных малпаў, асабліва мартышак і бабуінаў. На двары аднаго дома за горадам я бачыў прыручанага шымпанзе. Ён вісеў, трымаючыся рукамі за сук дрэва, і пазіраў на нас зверху разумнымі вачыма.

Між іншым, да нядаўняга часу лічылася, што ёсць у прыродзе чатыры віды чалавекападобных малпаў: гібон, арангутанг, гарыла і шымпанзе. Пяць год назад заолагамі ўстаноўлены пяты від чалавекападобнай малпы. Называецца ён бонабо. Жыве бонабо ў трапічных вільготных лясах Афрыкі. З выгляду ён вельмі падобны да шымпанзе, але ростам значна меншы.

Шмат цікавага давялося мне бачыць у Афрыцы. Ніколькі не ўстарэлі словы Лівінгстына аб тым, што кожны, хто прыязджае з Поўначы ў афрыканскія краіны, перажывае вялікі эмацыянальны ўздым. Сапраўды перад такім чалавекам паўстае зусім новы, нязведаны свет з новымі незвычайнымі людзьмі. Раскрываецца новае, незнаёмае жыццё. Усё, што ён бачыць, кожны гук, які ён чуе, мае свежасць і чароўнасць навізны. Дрэвы і іншыя расліны для яго новыя, прыцягваюць увагу. Кветкі, плады, жывёлы, птушкі і насякомыя абуджаюць яго цікаўнасць, здаюцца яму дзіўнымі.

Усё гэта перажыў і я. У канцы лютага, калі ў нас дома, у Мінску, пануе звычайна мароз, дзьмуць халодныя вятры, лютуюць снежныя завеі, я купаўся ў цёплай вадзе Гвінейскага заліва. Была відна белая паласа прыбою. Далей цягнулася шырокая залацістая паласа пясчанага берага, а над ёю стаялі зялёнай сцяной какосавыя пальмы.

Падарожжа па Афрыцы ўзбагаціла мяне новымі, яркімі і незабыўнымі ўражаннямі, пашырыла і канкрэтызавала веды. Я развітаўся з гвінейцамі, нашымі чорнымі сябрамі, поўны жадання напісаць як мага хутчэй і падрабязней пра ўсё, аб чым я даведаўся, што чуў і бачыў сваімі вачыма ў гэтай казачнай краіне.

(Заканчэнне. Пачатак гл. № 37 ад 12 мая).

Галоўны рэдактар Нічыпар ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Аляксандр БУТАКОЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Аркадзь МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), Пятро ПРЫХОДЗЬКА, Раман САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), Мікола ТКАЧОЎ, Янка ШАРАХОЎСКІ, Іван ШАЦІЛА, Рыгор ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.
АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі — 3-11-03.
«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.
АТ 00210
Друкарня імя Сталіна.